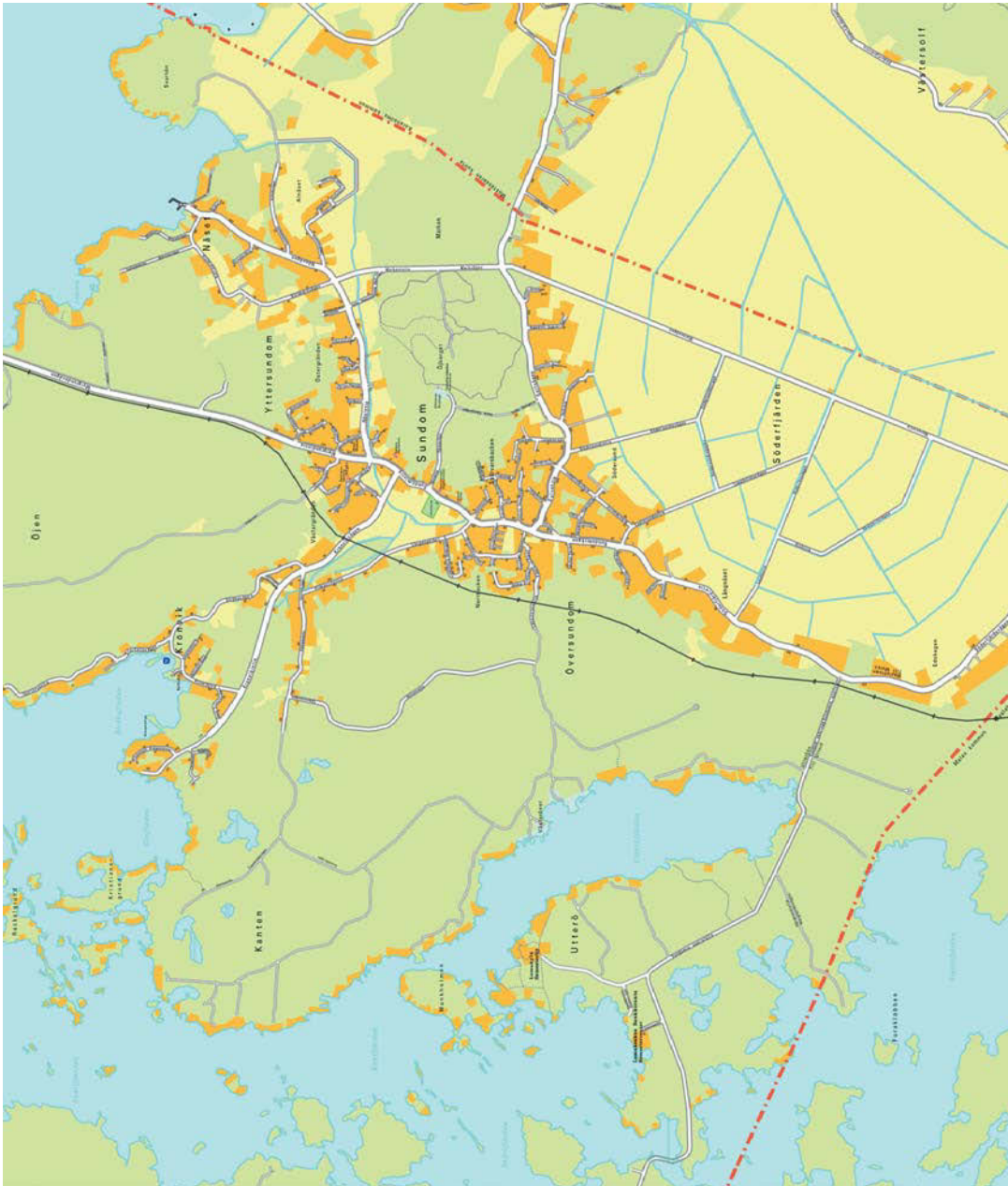

SUNDOM

BYAPLAN KYLÄSUUNNITELMA

2012

Karta över Sundom. © Vasa stad. Sundom är en vidsträckt by i Vasa, vattenomfluten på tre sidor och med en stor skåtgård som sträcker sig långt ut i Kvarnen - utanför kartkanten i väster.
Sundomin karta. © Vaasan kaupunki. Sundom on laajalle levittäytynyt kylä ja se on osa Vaasaa. Sundom on kolmelta eri puolelta vesistöjen ympäröimä ja sen laaja saaristo ulottuu kauas Merenkurkkuun - kartan reunan ulkopuolelle lännössä.

Planen har tillkommit i en demokratisk process och byasamverkan under 2011. Tryckning Sundom bygdeförening rf.

Tämä kyläsuunnitelma on syntynyt vuoden 2011 aikana demokraattisen prosessin ja kyläyhteisön yhteistyön tuloksena. Paino Sundomin kyläyhdistys ry.

Arbetsgrupp / Työryhmä: Agneta Glad, Matts Andersén, Bjarne Blomfeldt, Jessica Morney, Ila Nordman och Leif Sund.

Texter och illustrationer / Tekstit ja kuvitus: Matts Andersén

Foton / Kuvat: Matts Andersén (M.A)och Michael Borg (M.B)

Översättning / Käännös: Lingvafix Communications och / ja Annica Törmä

Layout: Melina Design

Pärbild från Kryparsgränden juni 2011 och baksida från Yttersundom i juni 2007: Jaakko J Salo, Vasa stad

Kansikuva Kryparsgrändenilta kesäkuussa 2011 ja takakannen kuva Yttersundomista kesäkuussa 2007:

Jaakko J Salo, Vaasan kaupunki

Publikationen fås även på internet: www.sundom.fi > Material om Sundom

Julkaisu on saatavissa myös internetissä osoitteessa: www.sundom.fi > Material om Sundom (Sundomiin liittyvää materiaalia)

Byaplan för Sundom 2012

Sundomin kyläsuunnitelma 2012

Sundom 2012
Sundom bygdeförening / Sundomin kyläyhdistys

INNEHÅLL

Karta över Sundom	Pärmens insida
Inledning	4
1. Nuläge	5
1.1 By och befolkning	5
1.2 Näringar	9
1.3 Infrastruktur och service	9
1.4 Unika resurser	12
• Söderfjärden	12
• Öjberget	13
• Skärgården	14
• Attraktiv byamiljö	14
• Närhet till Vasa	14
• Andra tydliga + resurser	14
2. Framtid	16
2.1 Övergripande mål	16
2.1.1 Hållbar utveckling	16
2.1.2 Närhet, sammanhållning och öppenhet	16
2.2 Mål för de närmaste åren	17
<i>Riktlinjer som skall beaktas vid uppgörande av olika planer för byn</i>	17
<i>Konkreta mål för samfällda åtgärder</i>	19
• Utbyggnad av lätta trafikleder/cykelvägar	19
• Alternativa lösningar för att minska genomfartstrafiken och göra den s.k. Hamnvägen obehövlig	23
• Hastigheten på Sundomvägen sänkas invid LärCentret och norrut på Myrgrundsvägen	24
• Mötesplatser i byn	25
• Information om Sundom	26
• Andra förslag och idéer	27
BILAGOR	29
1. Material om Sundom	29
2. Byaenkät 2011 – svarsfördelningar	32
3. Sammandrag av enkätsvaren 2011	38
4. Bidrag av arbetsgruppen för Nässets byadelar till denna byaplan	40
Flygbild över Sundom från år 1972	46
Flygbild över Sundom från juni 2011	47

SISÄLLYS

Sundomin karta	Kansisivun sisäpuoli
Johdanto	4
1. Nykytilanne	5
1.1 Kylä ja sen väestö	5
1.2 Elinkeinot	9
1.3 Infrastruktuuri ja palvelut	9
1.4 Ainutlaatuiset resurssit	12
• Söderfjärden	12
• Öjberget	13
• Saaristo	14
• Vetovoimainen kyläyhteisö	14
• Lähellä Vaasaa	14
• Muita vahvuuksia ja resursseja	14
2. Tulevaisuus	16
2.1 Tärkeimmät tavoitteet	16
2.1.1 Kestävä kehitys	16
2.1.2 Läheisyys, yhtenäisyys ja avoimuus	16
2.2 Lähivuosien tavoitteet	17
<i>Seuraavat suuntaviivat tulee ottaa huomioon, kun laaditaan uusia kylää koskevia suunnitelmia</i>	17
<i>Konkreettisia tavoitteita yhteisille toimenpiteille</i>	19
• Kevyen liikenteen väylien / pyöriteiden rakentaminen	19
• Vaihtoehtoisia ratkaisuja läpikulkuliikenteen vähentämi- seksi ja ns. Satamatien tekemi- seksi tarpeettomaksi	23
• Sundomintien nopeusrajoitusta lasketaan OppimisKeskuksen kohdalla ja pohjoisempänä Myrgrundintie	24
• Kylän kokoontumispaikat	25
• Sundomia koskevan informaation välittäminen	26
• Muita ehdotuksia ja ideoita	27
LIITTEET	29
1. Sundomiin liittyvää materiaalia	29
2. Kylässä tehty kysely 2011 – vastausten jakauma	32
3. Vuoden 2011 kyselyn vastausten yhteenvedo	38
4. Nässetin kyläalueen työryhmän työpanos tässä kyläsuunnitelmassa	40
Ilmakuva Sundomista vuodelta 1972	46
Ilmakuva Sundomista kesäkuulta 2011	47

INLEDNING

Här har du en ny byaplan för Sundom i din hand. Planen **Sundom 2012** tar sikte på byns utveckling fram till år 2020.

Senaste byaplanen för Sundom uppgjordes år 2001. Under det gångna decenniet har mycket hänt i byn. Antalet invånare har ökat med över 500 till ca 2 400. Bystrukturen har förtätats med nya hus och bostadsområden. I Sundom som fortsättningsvis är Vassas svenskaste stadsdel har antalet finskspråkiga ökat från 15 % till närmare 25 %.

Många av de stora målen i byaplanen 2001 har förverkligats: ett skol- aktivitets- och kulturcenter = Sundom LärCenter och ett Söderfjärdcenter = Meteorian. Även andra mål har realiserats helt eller delvis eller blivit inaktuella.

SUNDOMS BYAPLAN FÖR TIOTALET har tillkommit genom en process under år 2011 med många involverade – enskilda sundombor och representanter för olika organisationer.

Under våren lät Sundom bygdeförening forskaren *Kjell Herberts* på Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi göra en

enkät bland byborna. Enkätsvaren gav många uppslag för planering och byutveckling. Enkätresultaten och arbetet med planen har vid ett flertal tillfällen presenterats i Sundom TV, Vasabladet, Pohjalainen och Vega Österboten. Två öppna bymöten med föreningsaktiva och andra intresserade har hållits för att formulera och fastslå nya mål för de närmaste åren.

En central fråga som framkommit under byaplanprocessen är hur öka sundombornas inflytande över planering och utveckling? Ett kort svar kunde vara att inflytandet växer om byborna kan dra åt samma håll i stora övergripande frågor, kan skapa en sundomanda, en sammanhållning, samverkan och kan ta gemensamma initiativ. Då kan vi också bidra till god service, trivsel och ett gott liv för alla åldrar, för gamla och nya sundombor.

Inom bygdeföreningen har en arbetsgrupp för byaplanen funnits. Arbetsgruppen har kontinuerligt behandlat innehåll och texter för planen. I gruppen ingick ordförande *Agneta Glad*, *Bjarne Blomfeldt*, *Jessica Morney*, *Ila Nordman*, *Leif Sund* och *Matts Andersén* som

Första skoldagen i nya LärCentret den 10.9.2008. Foto: M.A.
Ensimmäinen koulupäivä uudessa Oppimiskeskuksessa 10.9.2008.
Kuva: M.A.

JOHDANTO

Kädessäsi on Sundomin uusi kyläsuunnitelma. **Sundom 2012** -suunnitelma sisältää suuntaviivat kylän kehittämiseksi aina vuoteen 2020 asti.

Sundomin viimeisin kyläsuunnitelma tehtiin vuonna 2001, ja kylässä on tapahtunut paljon kuluneen vuosikymmenen aikana. Asukasmäärä on kasvanut yli 500:lla ja kylässä asuu nyt noin 2 400 asukasta. Kylän asutusrakenne on myös muuttunut uusien talojen ja asuinalueiden myötä. Sundom on yhä Vaasan ruotsinkielisin asuinalue, vaikka suomenkielisten osuus on kasvanut 15 %:sta melkein 25 %:iin.

Monet vuoden 2001 kyläsuunnitelman suurista tavoitteista ovat toteutuneet: koulu-, monitoimi- ja kulttuurikeskus = Sundomin Oppimiskeskus ja Söderfjärdenin Meteoriihi. Myös muita vuoden 2001 suunnitelmaan kirjattuja asioita on toteutettu ainakin osittain, tai sitten ne eivät ole enää ajankohtaisia.

SUNDOMIN KYLÄSUUNNITELMA 2010-LUVULLE on vuoden 2011 aikana käydyn prosessin tulos, ja sen suunnitteluun on osallistunut monia eri tahoja - niin yksittäisiä sundomilaisia kuin eri järjestöjäkin. Kevään

aikana Sundomin kyläyhdistys teetti tutkija *Kjell Herbertsillä* (Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi) kyselyn sundomilaisten keskuudessa. Kyselyyn saaduista vastauksista saatiin paljon ideoita suunnittelua ja kylän kehittämistä varten. Kyselyn tuloksia ja kyläsuunnitelman parissa tehtyä työtä on moneen otteeseen esitelty Sundom TV:ssä sekä Vasa-

bladetissa ja Pohjalaisessa. Yhdistysaktiivien ja kaikkien asiasta kiinnostuneiden kesken on pidetty kaksi avointa kyläkokousta uusien kehitystavoitteiden laatimiseksi tuleville vuosille.

Keskeiseksi kysymykseksi kyläsuunnitelman laatimisprosessissa on noussut se, miten lisätä sundomilaisten vaikutusvaltaa suunnitteluun ja kehitystyöhön liittyvissä asioissa. Lyhyenä yhteenvetona voidaan todeta, että kyläläisten vaikutusvalta kasvaa, mikäli he pystyvät vetämään yhtä köyttä kylälle tärkeissä asioissa, ja mikäli he pystyvät luomaan kylään hyvän yhteishengen, joka johtaa yhteisvastuuseen, yhteistyöhön sekä aloitteellisuuteen. Näin voidaan myös parantaa kylän palveluja ja viihtyisyyttä, ja luoda mahdollisuudet hyvään elämään kaikenikäisille, sekä vanhoille että uusille sundomilaisille.

utformade texter och illustrationer.

En arbetsgrupp i Näset byadelarna har lämnat en detaljerad utredning för denna byaplan, som kunde utgöra en modell för andra delar av byn som önskar göra en mera detaljerad plan för sin egen närmiljö.

Aktion Österbotten har inom LEADER-projektet Byar i utveckling beviljat ett bidrag för byaplansarbetet i Sundom.

Planen kan ses som riktgivande för byasamhällets planering och utveckling under de närmaste åren fram till år 2020.

Byaplanen för Sundom 2012 tillställs alla föreningar i Sundom, stadens myndigheter och politiker, statlig regionförvaltning, Österbottens förbund och andra offentliga och privata aktörer. Varje bybo kan ta del av planen via biblioteket i Sundom, stadens medborgarinfo eller via en webbversion på adressen: www.sundom.fi

Kyläyhdistyksessä on toiminut kyläsuunnitelman parissa erillinen työryhmä, jonka tehtäviin on kuulunut suunnitelman sisällön ja tekstien jatkuva työstäminen. Työryhmään ovat kuuluneet puheenjohtaja *Agneta Glad*, *Bjarne Blomfeldt*, *Jessica Morney*, *Ila Nordman*, *Leif Sund* ja *Matts Andersén*, joka on muotoillut suunnitelman tekstit ja vastannut sen kuvituksesta.

Näsetin kyläalueen työryhmä on tehnyt yksityiskohdallisen selvityksen tätä kyläsuunnitelmaa varten. Heidän selvityksensä voisi toimia mallina muille kyläalueille, jotka haluaisivat tehdä yksityiskohtaisemman suunnitelman omasta lähiympäristöstään.

Aktion Österbotten on LEADER-projektin (Byar i utveckling) puitteissa myöntänyt tukea Sundomin kyläsuunnitelman laatimiseksi.

Suunnitelma voidaan nähdä suuntaa antavana dokumenttina kyläyhteisön suunnittelu- ja kehitystyössä aina vuoteen 2020 asti.

Tämä Sundomin vuoden 2012 kyläsuunnitelma toimitetaan kaikille sundomilaisille yhdistyksille, valtion viranomaistahoille ja aluehallinnolle, poliitikoille, Pohjanmaan liitolle sekä muille julkisille ja yksityisille toimijoille. Jokainen kyläläinen voi tutustua suunnitelmaan Sundomin kirjastossa, kaupungin kansalaisinfossa tai verkossa osoitteessa www.sundom.fi

1. NULÄGE

1.1 By och befolkning

Sundom är en stor by vid Finlands västkust. Sedan år 1973 är byn en stadsdel i Vasa. Byns totalareal uppgår till ca 23 000 ha, varav 1 460 ha odlad mark, 6 260 ha skog och ca 15 000 ha vatten. Små skär och vatten täcker 2/3 av byns yta. Se karta med byns fastlandsdelar på pärmens insida.

Vid ingången av år 2011 bodde 2 374 personer i Sundom by. Av dessa hade 1 784 (75,2 %) svenska som modersmål och 566 (23,8 %) finska samt 24 (1 %) ett annat modersmål. Vid samma tidpunkt uppgick antalet 0-7-åringar totalt till 305, varav 218 var svenska, 85 finska och 2 med ett annat språk. Årsklassernas storlek från noll till sju varierar från 32 till 49 - varav svenska 22-35 och finska 6-14.

Under femårsperioden 2005-2010 var den totala befolkningstillväxten 300 personer, varav 2/3 var finskspråkiga och 1/3 svenskspråkiga. Årsmålet för befolkningsökningen är således 50. År 2007 var ett alla tiders rekordår med en ökning på 95 personer. Antalet hushåll i Sundom har ökat med över 100 från 792 år 2005 till 901 vid ingången av år 2011.

Efter byns anslutning till Vasa år 1973 och efter Myrgrundsbrons öppnande år 1976 med en markant förkortning av vägvståndet till stadens centrum tog inflyttningen fart på 1980-talet. På trettio år - sedan

1. NYKYTILANNE

1.1 Kylä ja sen väestö

Sundom on suuri kylä Suomen länsirannikolla. Vuodesta 1973 se on yksi Vaasan kaupunginosista. Kylän kokonaispinta-ala on noin 23 000 hehtaaria. Tästä pinta-alasta 1 460 hehtaaria on viljeltyä maata, 6 260 hehtaaria metsää ja noin 15 000 hehtaaria vesistöjä. Pienet saaret ja vesistöt muodostavat noin 2/3 kylän kokonaispinta-alasta. Kansisivun sisäpuolella on kartta kylän maa-alueista.

Sundomin kylässä asui vuoden 2011 alussa 2 374 asukasta, joista 1 784 (75,2 %) puhui ruotsia äidinkielenään ja 566 (23,8 %) suomea äidinkielenään. 24 henkilöä (1 %) puhui jotain muuta kieltä äidinkielenään. 0-7-vuotiaiden lukumäärä oli samana ajankohdasta yhteensä 305 henkilöä, ja heistä 218 oli ruotsinkielisiä ja 85 suomenkielisiä. 2 henkilöä puhui jotain muuta kieltä äidinkielenään. Ikäryhmässä 0-7 ikäluokkien koko vaihtelee 32 henkilöstä 49:ään - ruotsinkielisten ikäluokkien suuruus on 22-35 henkilöä ja vastaavasti suomenkielisten 6-14 henkilöä.

Viisivuotiskaudella 2005-2010 kylän väestönkasvu oli kokonaisuudessaan 300 henkeä, ja tästä kasvusta suomenkielisten osuus oli 2/3 ja ruotsinkielisten 1/3. Kylän väestönkasvu oli siis vuositasolla 50 henkeä. Vuosi 2007 oli väestönkasvun osalta kaikkien aikojen ennätysvuosi, sillä kyseisenä vuonna kylän väestö kasvoi 95 hengellä. Sundomilaisten kotitalouksien

1980 - har Sundoms befolkning ökat med över 1 000 personer. Byns befolkning har således närapå fördubblats under tre decennier, vilket är den klart största tillväxten någonsin i byns historia. Sammanfattningsvis kan konstateras att Sundom är en attraktiv och dynamiskt växande by, där unga familjer flyttar in och där även pensionärer kan bo kvar på äldre dagar. Ett naturnära boende och en välfungerande lokal service samt närheten till stadens arbetsplatser och service bidrar uppenbarligen till byns dragningskraft.

määrä on lisääntynyt yli 100:lla vuoden 2005 792 kotitaloudesta vuoden 2011 alun 901 kotitalouteen.

Muuttoliike kylään kiihtyi 1980-luvulla. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun kylä vuonna 1973 liittyi Vaasaan, ja kun Myrgrundinsillan käyttöönotto vuonna 1976 lyhensi merkittävästi tietä Vaasan keskustaan. Sundomin asukasluku on kasvanut 30 vuodessa - vuodesta 1980 lähtien - yli 1 000 asukkaalla. Kylän asukasluku onkin melkein kaksinkertaistunut kolmen vuosikymmenen aikana, ja tätä voidaan pitää ennätyskasvuna kylän historiassa. Yhteenvetona voidaankin todeta, että Sundom on vetovoimainen ja dynaaminen kasvava kylä, joka vetää puoleensa nuoria perheitä ja jossa on mukava viettää myös eläkepäiviään. Kylän veto-voima perustuu selkeästi luonnonläheiseen asumiseen, hyvin toimiviin paikallisiin palveluihin sekä kaupungin työpaikkojen ja palveluiden läheisyyteen.

Sundom förändras

Nya invånare 2006-2010: + 300, varav 1/3 svenska och 2/3 finska

Språkfördelningen 2011: 75 % svenska, 24 % finska och 1 % andra språk

Sundom muutoksessa

Uudet asukkaat 2006-2010: + 300, joista 1/3 ruotsinkielisiä ja 2/3 suomenkielisiä

Kielijakauma 2011: 75 % ruotsinkielisiä, 24 % suomenkielisiä asukkaita ja 1 %, joilla on jokin muu äidinkieli

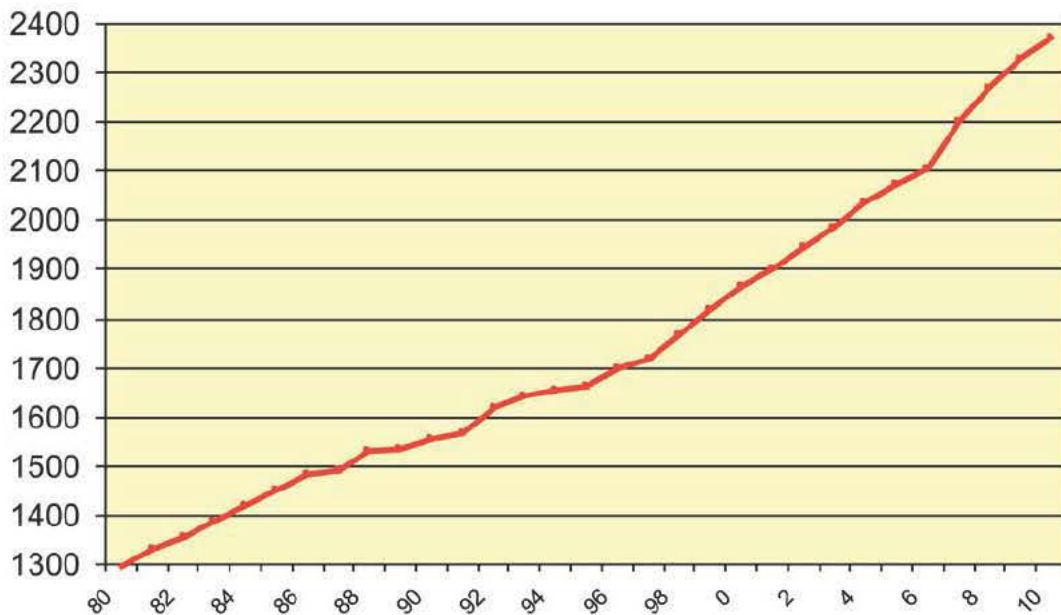

Bild 2. Befolkningsutvecklingen i Sundom under de senaste trettio åren 1980-2010

Kuva 2. Sundomin väestönkehitys vuosina 1980-2010

Under de senaste decennierna har byns bostadsbestånd kontinuerligt ökat genom förtätning av bystrukturen och genom utbyggnad av flera nya bostadsområden. Allt byggande har skett via undantagsförfarande, d.v.s. beslut om planeringsbehov i stadsstyrelsens planeringssektion och på basen av Sundom delgeneralplan från år 1984. Den gamla delgeneralplanen ersätts av Generalplan för Vasa 2030 som hösten 2011 godkändes i stadsstyrelsen 30.10.2011 och som slutligt fastställdes av stadsfullmäktige den 13 december

Kylän väestöpohjan jatkuva kasvu viimeisten vuosikymmenten aikana perustuu kylän asutusrakenteen tiivistymiseen sekä useiden uusien asuinalueiden rakentamiseen. Kaikki rakentaminen on tapahtunut poikkeusluvalla, eli kaupunginhallituksen suunnittelujaoston suunnittelutarveratkaisun turvin sekä Sundomin vuodelta 1984 olevan osayleiskaavan pohjalta. Vanha osayleiskaava korvataan Vaasan yleiskaavalla 2030, joka hyväksyttiin kaupunginhallituksessa 30.10.2011 ja lopullisesti vahvistettiin kaupunginval-

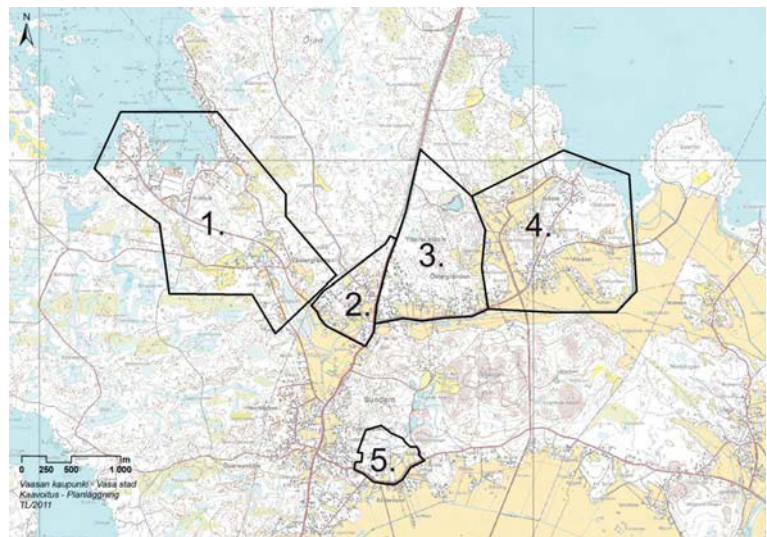
2011. Då planen vunnit laga kraft finns en övergripande plan med rättsverkan även för Sundom.

Under de senaste årens relativt snabba utbyggnad har vissa byadelar vuxit ut över de områden som använts som bostadsområden i 1984 års delgeneralplan. Detta har medfört att naturförhållanden, miljö och platsens historia inte i tillräcklig utsträckning beaktats då undantagslov beviljats för nya bostadsområden. Västra Finlands miljöcentral - från 2010 Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten - ELY-centralen - har i några fall inlämnat besvär mot beviljade undantagslov. ELY-centralen har också förutsatt att Vasa stad uppgör stadsplaner för vissa tilltänkta bostadsområden i Sundom. Stadsplaneringen har svarat med att göra informella natur- och markanvändningsutredningar för Näset, Kronvik, Yttersundom, Lassgårdsvägen och Marabacken. Se bild 3.

Bild 3. Staden har låtit göra markanvändningsutredningar på följande områden:

Kuva 3. Kaupunki on teettänyt maankäyttöselvityksiä seuraavilla alueilla:

1. Kronvik 2010
2. Marabacken 2011
3. Yttersundom 2010
4. Näset 2008
5. Lassgårdsvägen 2009 / Kuormatie 2009

Med stöd av en bred opinion i Sundom utgår stadsplaneringen från att den nya generalplanen skall vara tillräckligt styrinstrument för förtätande av byastrukturen i Sundom. Endast för det nya bostadsområdet på Myrgrund kring det nuvarande stenbrottet och f.d. sågområdet i Kronvik samt för ett undantagsfall vid Lassgårdsvägen uppgörs detaljplaner i form av stadsplan. Se bild 3.

Överläggningar mellan ELY-centralen och stadsplaneringen om planeringen i Sundom torde fortsätta för att nå samförstånd om hur planeringsbehovsbeslut åter kan beviljas utgående från den nya generalplanen med rättsverkan.

Antalet beviljade bygglov i Sundom har sjunkit markant under de senaste åren - se bild 4 nedan. Nedgången i byggande beror förmodligen delvis på den oklarhet som rått kring planering men också på en osäker ekonomisk situation och möjligen på ett glesnande utbud av lämplig tomtmark.

tuustossa 13.12.2011. Kun tämä yleiskaava astuu voimaan, on myös Sundomilla lainvoimainen yleiskaava.

Viime vuosina Sundomissa on rakennettu suhteellisen vilkkaasti ja muutamat kylänosat ovat kasvaneet vuoden 1984 osayleiskaavaan merkittäviä alueitaan suuremmiksi. Tämä on johtanut siihen, että luontoa, ympäristöä ja paikan historiaa ei ole otettu riittävästi huomioon poikkeuslupia myönnettäessä uusille asuinalueille. Länsi-Suomen ympäristökeskus - vuodesta 2010 Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus - ELY-keskus - onkin joissakin tapauksissa tehnyt valituksen myönnettyistä poikkeusluvista. ELY-keskus on myös vaatinut, että Vaasan kaupunki ottaa tämän kaupunkisuunnittelussaan huomioon joidenkin Sundomiin suunniteltujen asuinalueiden osalta. Kaupunkisuunnittelu on reagoinut vaatimukseen tekemällä epävirallisia luonto- ja maankäyttöselvityksiä seuraavilla alueilla: Näset, Kronvik, Yttersundom, Kuormatie ja Marabacken. Katso kuva 3.

Sundomilaisten antaman laajan tuen myötä kaupunkisuunnittelu uskoo, että uusi yleiskaava on valmistuessaan riittävä ohjausväline Sundomin kylärakenteen tiivistämiseksi. Ainoastaan nykyisen kivilouhoksen lähellä sijaitsevaa Myrgrundin uutta asuinalueetta, entistä Kronvikin saha-alueetta sekä Kuormatien erästä poikkeustapausta varten kaupunkisuunnittelu tekee yksityiskohtaiset asemakaavat. Katso kuva 3. ELY-keskus ja Vaasan kaupungin kaupunkisuunnittelusta vastaava osasto jatkanevat keskusteluja Sundomin kylän suunnittelutarpeista. Tämä on tärkeää, jotta päästään yhteisymmärrykseen siitä, miten suunnittelutarveratkaisuja jälleen voidaan myöntää lainvoimaisen yleiskaavan perusteella.

Sundomissa myönnettyjen rakennuslupien määrä on vähentynyt merkittävästi viime vuosien aikana - katso alla kuva 4. Rakentamisen väheneminen johtuu luultavasti ainakin osittain suunnitteluun liittyvistä epäselvyyksistä, mutta myös epävarmasta taloudellisesta tilanteesta sekä mahdollisesti myös sopivan tonttimaan tarjonnan vähenemisestä.

SUNDOM

Nya bygglov för egnahem och parhus

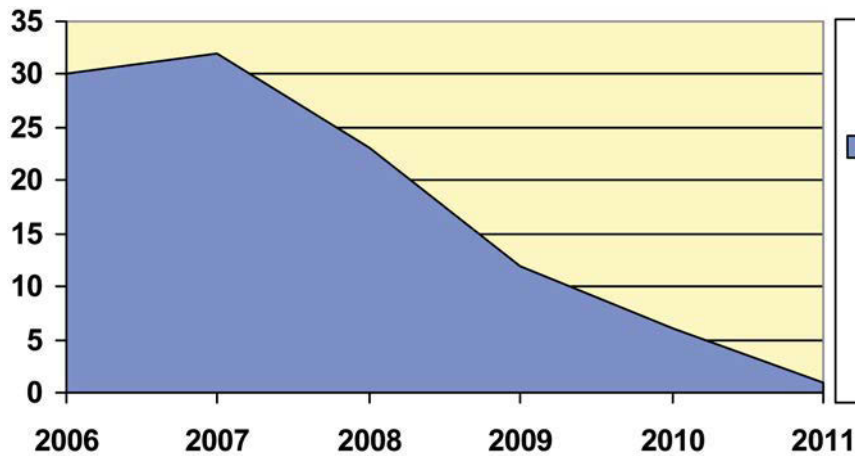

Bild 4. Antalet beviljade bygglov åren 2006-2011 för egnahem eller parhus i Sundom

SUNDOM

Omakoti- ja paritalojen rakentamiseen myönnettyt uudet rakennusluvut

Kuva 4. Omakoti- ja paritalojen rakentamiseen myönnettyt rakennusluvut Sundomissa vuosina 2006-2011

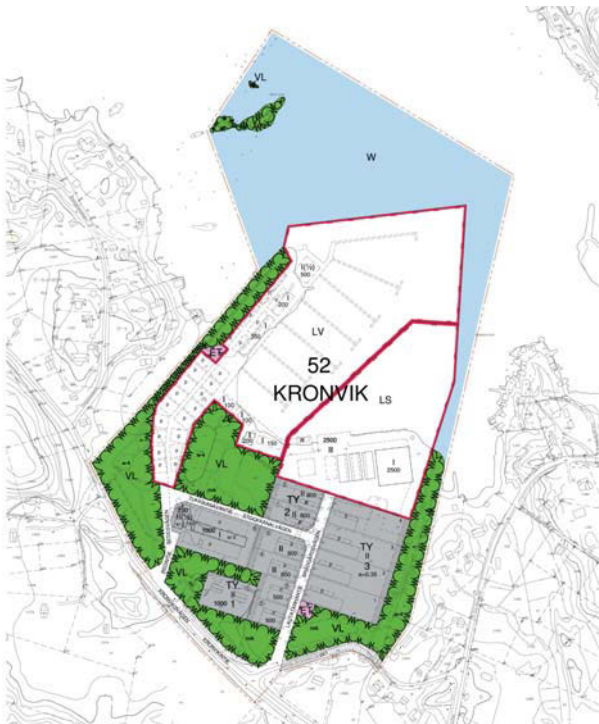

Bild 5. Staden uppgör detaljplaner för Kronvik sågområde och för området kring stenbrottet i Yttersundom. Ett utkast av Kronviksplanen har varit framlagd till allmänt påseende och i slutet av 2011 pågår en utredning om markföreningar. Planen för stenbrottsområdet var framlagd till allmänt påseende sommaren 2011 och utredningar pågår om den stora vindmöllans inverkan på bostadsområdet, som omfattar ca 100 bostadstomter med en tomtstorlek mellan 1000 m² och 1200 m². Stadens avsikt är att båda områdena ska börja bebyggas från 2013-2014.

Kuva 5. Kaupunki laatii asemakaavat Kronvikin saha-alueelle ja Yttersundomin kivilouhoksen luona olevaa aluetta varten. Kronvikin alueen kaavaluonnos on ollut julkisesti nähtävillä ja vuoden 2011 lopussa ollaan parhaillaan tekemässä selvitystä alueen maaperän puhtaudesta. Kivilouhoksen luona olevan alueen kaava oli julkisesti nähtävillä kesällä 2011 ja parhaillaan selvitetään suuren tuulivoimalan vaikutusta asuinalueelle. Asuinalue käsittää kaiken kaikkiaan noin 100 uutta tonttia, joiden pinta-ala tulee olemaan 1 000-1 200 m². Kaupungin suunnitelmana on, että rakennustyöt voidaan aloittaa kummallakin alueella vuosina 2013-2014.

1.2 Näringar

Av den yrkesverksamma befolkningen är en stor majoritet löntagare. Antalet löntagare uppgår till över 1 000 och av dem har flertalet sin arbetsplats i Vasas tätortsområde. Några pendlar till andra kommuner. Statistikcentralen uppger antalet arbetsplatser i Sundom till 384 (31.12.2008), fördelade på 98 inom handel och reparation; 61 inom finans- och försäkringsverksamhet; 48 inom vård- och omsorg; 34 inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik; 27 inom byggverksamhet; 23 inom utbildning; 21 inom jordbruk; 17 inom transportsektorn och resten 55 st inom olika andra serviceyrken.

Lantbruksföretagare på heltid uppges till 13 – till det kommer uppskattningsvis något tiotal deltidsbrukare. Ett femtontal sysslar med fiske för avsalu – de flesta på deltid. Till fiskerinäringen är också ett tiotal personer knutna vid fyra rökerier.

Historiskt var säljakten ett betydelsefullt näringsfång – idag ger höstens älgjakt gemenskap och kött för ett femtiotal fritidsjägare.

Sundoms traditionella profil som en småbrukar- och fiskarby har under de senaste decennierna allt mera överskuggats av den kraftiga tillväxten av sysselsatta inom andra sektorer. Enligt statistikcentralen uppgick arbetskraften i Sundom 31.12.2009 till 1 153 personer varav 1 106 var sysselsatta. Sålunda var 47 personer arbetslösa - 4,1 % - vilket var mindre än hälften av arbetslöshetsprocenten i Vasa och den lägsta arbetslöshetsgraden av Vasas alla storområden.

1.3 Infrastruktur och service

Sedan nyskiftet i Sundom slutförts på 1990-talet har jordbruket goda arronderingsförhållanden. Omkring 97 % av all odlingsmark i byn är täckdikad. För att minska avrinningen av tungmetaller, näringsämnen och surt vatten samt för att öka skördarna färdigställdes år 2000 på den täckdikade marken ute på Söderfjärden och i byn det största enhetliga reglerbara dräneringsområdet i Europa

Sedan Söderfjärdsvägen blev ombyggd år 1997, har Sundom **goda vägförbindelser** i alla riktningar. Interna vägnätet är likaså tämligen väl utbyggt, bl.a. tack vare satsningar i samband med nyskiftet. En separat led för lätt trafik går genom byn och längs Myrgrundsvägen till Vasklot. En förlängning och förgreningar av den lätta trafikleden ingår i förslaget till generalplan och behovet av utökade lätta trafikleder aktualiseras i

1.2 Elinkeinit

Sundomin työssäkäyivistä asukkaista suurin osa on palkansaajia. Heitä on yli 1 000 ja suurimmalla osalla heistä on työpaikka Vaasan taajama-alueella. Pieni osa palkansaajista käy työssä muissa kunnissa. Tilastokeskuksen mukaan Sundomissa on 384 työpaikkaa (31.12.2008), ja toimialoittain työpaikat voidaan jaotella seuraavasti: 98 kaupan ja korjaustoiminnan parissa; 61 rahoitus- ja vakuutustoiminnan parissa; 48 hoitotyön parissa; 34 lakiasiaihin hoidon, talouden, tieteen ja tekniikan parissa; 27 rakennustoiminnan parissa; 23 koulutustoiminnan parissa; 21 maatalouden parissa; 17 kuljetustoiminnan parissa ja loput 55 muissa palveluammateissa.

Kokoaikaisia maatalousyrittäjiä on yhteensä 13 - tämän lisäksi arviolta muutama kymmenkunta henkilöä työskentelee maatalouden parissa osa-aikaisesti. Viitisoista henkilöä työskentelee ammattimaisen kalastuksen parissa - useimmat heistä osa-aikaisesti. Neljän savustamon myötä myös kymmenkunta muuta henkilöä työskentelee kalastukseen liittyvissä tehtävissä.

Hylkeenpyynti oli entisaikaan merkittävä elinkeino - nykyään jokasyksyinen hirvenmetsästys kokoaa kyläläisiä yhteen ja tuottaa lihaa noin 50:lle metsästäystä harrastavalle kyläläiselle.

Sundomiin aikaisemmin vahvasti liitetty leima pienviljelijä- ja kalastajakylänä on viime vuosikymmeninä yhä enenevässä määrin heikentynyt, koska työvoimaa on siirtynyt muille aloille. Tilastokeskuksen mukaan Sundomissa 31.12.2009 asuvan työvoiman määrä oli 1 153 henkilöä, joista työssäkäyviä oli yhteensä 1 106 henkilöä. Työttömien määrä oli täten 47 henkilöä - 4,1 % - joka oli alle puolet Vaasan työttömyysprosentista ja samalla kaikista pienin työttömyysaste, kun otetaan huomioon Vaasan kaikki suuret asuinalueet.

1.3 Infrastrukturi ja palvelut

Sundomissa 1990-luvulla tehdyn uusjaon myötä maataloudella on hyvät toimintaedellytykset. Noin 97 % kylän kaikista viljelysmaasta on salaojitettu. Raskasmetallia, ravintoaineita ja hapanta vettä sisältävien huuhtoutumien estämiseksi sekä satojen tuottavuuden parantamiseksi valmistui Söderfjärdenin ja kylän salaojitetulle maa-alueelle vuonna 2000 Euroopan suurin yhtenäinen säädeltävä kuivatusalue.

Vuonna 1997 tehtyjen Söderfjärdenintien muutostöiden jälkeen Sundomilla on **hyvät tieyhteydet** kaikkiin ilmansuuntiin. Kylän sisäinen tieverkosto on myös melko hyvä, mm. uusjaon yhteydessä tehtyjen pannotusten ansiosta. Kylän läpi kulkee erillinen kevyen liikenteen väylä ja se jatkuu Myrgrundintien suuntaisesti aina Vaskiluotoon asti. Yleiskaavaan tehty ehdotus sisältää suunnitelmat väylän pidentämiseksi

byaplanens måldel 2.2. Reservationer för möjliga vägbyggen finns likaså i Generalplan för Vasa 2030, en omfartsväg väster om byn och den så kallade Hamnvägen till Vasklot via Bolåkern.

Fjorton bussturer trafikerar (tur/retur) under veckodagar och skolterminer

mellan Vasa och Sundom. Sommartid och under skollov är bussturena färre. Antalet turer under lördagar och söndagar är fyra (t/r).

Sammanlagt ca 90 km småbåtsfarleder finns väl utprickade i hela Sundom skärgård. En 3,4 meters farled leder in till Kronvik. En centralfiskehamn finns på Långskär. Kommunala småbåtshamnar finns i Kronvik, vid Västeröver och på Långskär, dessutom finns ett tiotal privata småbåtshamnar.

Bygdeföreningen upprätthåller **Sundoms egna webbsidor** med information om byn på svenska, finska och engelska: www.sundom.fi

och likaså webbsidor för Meteorica Söderfjärden på tre språk: www.meteorica.fi

Näset byaförening har en egen hemsida: www.naset.fi

Biblioteket i Sundom LärCenter håller öppet måndag-tisdag kl 12-19 och onsdag-fredag kl 12-16. Utöver det lokala bokbeståndet kan låntagare i Sundom beställa böcker ur hela stadsbibliotekets utbud till byn. Biblioteket fyller väl sin uppgift som skolbibliotek med datorer och höga boklånesiffror. År 2010 gjorde 155 barn drygt 23 000 lån, vilket i medeltal betyder tre böcker per vecka eller 150 böcker under året. Där emot är förhållandevis få vuxna sundombor kunder i det egna biblioteket. År 2010 var vuxenlångtagarna 240 och de hade en hög genomsnittlig lånesiffra på 32 böcker under året. Stadsbibliotekets bokbuss besöker också Sundom en gång per vecka och har då haft ett trettiotal vuxenlångtagare. Således är sammanlagt bara ca 15 % av de vuxna i Sundom bibliotekskunder i hembyn i jämförelse med ca 40 % av de vuxna i hela Vasa vid stadsbibliotekets alla utlåningspunkter.

Byn har ett täckande **kabel-TV nät** som når ca 700 hushåll (~ 3/4 av hushållen).

Sundom TV sänder regelbundet lokala program första och tredje söndagen i månaden från september till maj och har infoTV som kan följas dygnet runt med informationsrutor om aktuella evenemang i byn.

Anvia bygger med början hösten 2011 optisk fiberanslutning till alla hushåll och fastigheter i Sundom. Utbyggnaden har inletts i området kring Norrbacken och inom de närmaste åren skall fibernätet byggas ut i hela byn. Detta öppnar nya möjligheter för privatpersoner, företag och organisationer till framtida snabba IT-förbindelser.

Förteckning över material om Sundom: planer, program, projekt, litteratur, filmer, etc. finns i BILAGA 1.

sekä siihen tehtävien liittymien rakentamiseksi, ja kyläsuunnitelman tavoiteosa 2.2 sisältää suunnitelmat kevyen liikenteen väylien lisäämiseksi. Vaasan yleiskaavaan 2030 on myös tehty varaukset mahdollisille tiehankkeille, joissa on kyse kylän länsipuolelle rakennettavasta ohikulkutiestä sekä ns. Satamatiestä, joka kulkee Bolåkernin kautta Vaskiluotoon.

Vaasan ja Sundomin väliä liikennöi koulujen lukuvuoden aikana arkisin **14 linja-autovuoroa** (meno/paluu). Kesällä ja koulujen lomien aikana vuoroja on vähemmän. Viikonloppuisin kulkee neljä linja-autovuoroa (meno/paluu).

Sundomin saaristossa on yhteensä 90 km pienvereittejä ja yksi 3,4 metriä leveä reitti johtaa Kronviktiin. Keskuskalasaatama sijaitsee Långskärissä, ja kunnallisia pienvenesatamia on Kronvikissa, Västeröverissä sekä Långskärissä. Niiden lisäksi alueella on vielä kymmenkunta yksityistä pienvenesatamaa.

Kyläyhdistys ylläpitää **Sundomin omia verkkosivuja**, joilta löytyy tietoa ruotsiksi, suomeksi ja englanniksi: www.sundom.fi

Myös Söderfjärdenin Meteoriihen verkkosivut löytyvät kaikilla edellä mainituilla kielillä: www.meteorica.fi

Näsetin kyläyhdistyksen omat verkkosivut löytyvät osoitteesta www.naset.fi

Sundomin Oppimiskeskuksessa sijaitseva kirjasto on avoinna seuraavasti: maanantai-tiistai klo 12-19 ja keskiviikko-perjantai klo 12-16. Paikallisen tarjonnan lisäksi kyläläiset voivat lainata kirjoja myös kaupunginkirjaston koko valikoimasta ja tilata haluamansa kirjat omaan kirjastoonsa. Kirjasto täyttää hyvin tehtävänsä myös koulukirjastona, sillä siellä on mahdollisuus käyttää tietokoneita ja sen lainauslukuja voi pitää hyvinä. Vuonna 2010 kirjastosta annettiin 155 lapselle reilut 23 000 lainaa, mikä keskiarvona tarkoittaa kolmea kirjaa viikossa tai 150 kirjaa vuoden aikana. Mitä sen sijaan tulee aikuisiin sundomilaisiin kirjastonkäyttäjiin, on heitä oman kirjaston asiakkaina suhteellisen vähän. Vuonna 2010 kirjastossa oli 240 aikuista lainaajaa ja heidän keskimääräinen lainamääränsä oli 32 kirjaa vuoden aikana. Kaupunginkirjaston kirjastoauto käy Sundomissa kerran viikossa ja sitä on käyttänyt kolmisenkymmentä aikuislainaajaa. Sundomin kirjaston asiakkaana on täten vain 15 % kaikista sundomilaisista aikuisista, kun Vaasan kaupunginkirjaston kaikkien lainapisteiden vastaava lukema on 40 % kaikista vaasalaisista aikuisista.

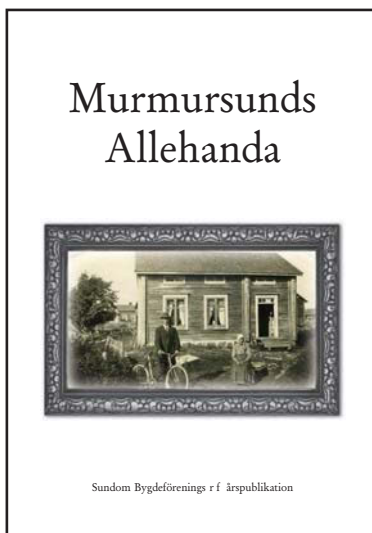
Kylällä on kattava **kaapelitelevisioverkko**, joka tavoittaa noin 700 kotitaloutta (n. 3/4 kaikista kotitalouksista). Sundom TV lähettää säännöllisesti paikallista ohjelmaa kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena sunnuntaina syyskuusta toukokuuhun ja se tarjoaa myös infoTV-palvelua, jossa tiedotetaan ajankohtaisista tapahtumista vuorokauden ympäri.

Sundom har ett mångsidigt serviceutbud:

Kommunalt: Sundom LärCenter med daghem, skola, biblioteksfilial, arbiskurser, hälsovårdspunkt och rådgivning. Bokbuss. Idrottsplan, Öjbergets friluftsområde med skidspår, slalombacke, utsiktstorn och naturstig. Simstrand, småbåtsbryggor, fiskehamn, ekopunkter, Hembygdsmuseum, Kårkulla boendeenhet, Sundom områdeskommitté och Vasa arbis kursverksamhet.

Statligt- forststyrelsen: Naturstig Öjen, Information om Kvarkens världsarv vid Långskärs fiskehamn.

Föreningar: Pensionärshemmet Hemgården, ungdomslokal, byastuga i Kronvik, besökscentret Meteorica Söderfjärden, Södersunds väderkvarn, Fiskarbasu på Högbådan, Soldattorp, grilltak, Sundom lokal TV, Sundom gravgård, årspublikationen Murmursunds Allehanda. Eftisverksamhet för skolbarn.

Kyrkligt: Kapellförsamlingens kyrka och prästgård = församlingshem samt missionsförsamlingens missionskyrka. Dessutom tre lägergårdar.

Privat: Dagligvarubutik, postombud, bank, semesterby, grillbar, dam- och herrfriseringar, fotvård och massage, ridstall och manege, bil- och andra verkstäder, buss- och taxirörelser, blomsterförsäljning, bokföringsbyråer, byggnads, el-, VVS- och målningsfirmor, grävmaskinsfirmor, båtbyggerier, fiskrökerier, handelsträdgårdar, klockgjuteri, reklambyråer, översättare, grafiska tjänster och konstutövere.

I Sundom finns över 30 aktiva föreningar och andra organisationer: Sundom bygdeförening rf, Kronvik byaförening rf, Nässets byaförening, Sundom Ungdomsförening rf, Sundom Idrottsförening rf, Sundom lokal-TV rf, Sundom Lantmannagille rf, Sundom lokalavdelning av ÖSP, Sundom 4H Klubb, Korsholms skogsvårdsförening, Sundom Båtklubb rf, Sundom villaägares förening rf, Sundom Fiskargille rf, Sundom Jaktförening rf, Sundom Hem och skola, Föräldrafö-

Anvia on vuoden 2011 syksyllä alkanut rakentaa opistista kuitukaapeliliitäntää Sundomin kaikkiin kotitalouksiin ja kiinteistöihin. Rakentamistyöt on aloitettu Norrbackenin alueella ja lähivuosina kuitukaapeliverkon on tarkoitus kattaa koko kylän alue. Tämä tarjoaa kylän asukkaille, yrityksille ja järjestöille tulevaisuudessa mahdollisuuden nopeiden IT-yhteyksien hyödyntämiseen.

Luettelo Sundomiin liittyvästä materiaalista: suunnitelmat, ohjelmat, projektit, kirjallisuus, elokuvat, jne. löytyy LIITTEESTÄ 1.

Sundomissa on monipuolinen palvelutarjonta:

Kunnallinen: Sundomin Oppimiskeskus, jossa on päiväkotia, koulu, kirjaston sivutoimipiste, arbiuksen järjestämiä kursseja, terveysasema ja neuvola. Kirjastoauto. Urheilukenttä, Öjbergetin ulkoilun alue, jossa on hiihtolatuja, laskettelumäki, näkötorni ja luontopolku. Uimaranta, pienvienelaitureita, kalasatama, ekopisteitä, Kotiseutumuseo, Kårkullan asuntola, Sundomin aluetoimikunta ja Arbiuksen kurssitoimintaa.

Valtiollinen - Metsähallitus: Öjenin luontopolku, Merenkurkun maailmanperintöalueen opastustaulut Långskärin kalasatamassa.

Yhdistykset: Eläkeläiskoti Hemgården, nuorisotalo, kylätupa Kronvikissa, Söderfjärdenin Meteoriihi, Södersundin tuulimylly, Högbådanin kalastajas sauna, Sotilastorppa, grillikatos, Sundom TV, Sundomin hautausmaa, vuosijulkaisu Murmursundin Allehanda. Koululaisten iltapäiväkerhotoiminta.

Seurakunnat: Kappeliseurakunnan kirkko ja pappila = seurakuntakoti ja lähetyss seurakunnan lähetystalo. Lisäksi kolme leirikeskusta.

Yksityinen: Vähittäiskauppa, postitoimipiste, pankki, lomakeskus, grilliravintola, parturi-kampaamoja, jalkahoito- ja hierontapalvelu, ratsastustalli ja maneesi, autokorjaamoja, muita korjaamoja, linja-auto- ja taksipalveluita, kukkakauppa, kirjanpito toimistoja, rakennusyrityksiä, sähkö-, LVI- ja maalausalan yrityksiä, maanrakennusyrityksiä, veneenrakentajia, kalasavustamoita, kaupapuutarhoja, kellovalimoita, mainostoimistoja, kääntäjiä, graafisia palveluita ja taitteen harjoittajia.

Sundomissa on yli 30 aktiivista yhdistystä tai muuta järjestöä: Sundom bygdeförening rf, Kronvik byaförening rf, Nässets byaförening, Sundom Ungdomsförening rf, Sundom Idrottsförening rf, Sundom lokal-TV rf, Sundom Lantmannagille rf, Sundom lokalavdelning av ÖSP, Sundom 4H Klubb, Korsholms skogsvårdsförening, Sundom Båtklubb rf, Sundom villaägares förening rf, Sundom Fiskargille rf, Sundom Jaktförening rf, Sundom Hem och skola, Föräldrafö-

reningen för Sundom daghem, Sundom SFP, Sundom socialdemokrater rf, Sundom avdelning av Finlands Röda Kors, Sundom-Solf lokalavdelning av samfundet Folkhälsan, Sundom spelmän rf, Föreningen för Musik och Kultur i Sundom rf, Sundom marthaförening rf och Tranorna, Sundom pensionärsklubb, Prästgårdspensionäerna, Pensionärshemsföreningen Hemgården rf, Sundom Kyrkans Ungdom, SLEF Sundom avdelning, Sundom fria Missionsförsamling, Sundom gravgårdsförening rf, Sundom Kapellförsamling, Sundom samfällighet, Vägslag för enskilda vägar, Sundom Vattendelägarlag, Söderfjärdens torrlägningsföretag och Sparbanksstiftelsen Solf-Sundom

reningen för Sundom daghem, Sundom SFP, Sundom socialdemokrater rf, Sundom avdelning av Finlands Röda Kors, Sundom-Solf lokalavdelning av samfundet Folkhälsan, Sundom spelmän rf, Föreningen för Musik och kultur i Sundom rf, Sundom marthaförening rf ja Tranorna, Sundom pensionärsklubb, Prästgårdspensionäerna, Pensionärshemsföreningen Hemgården rf, Sundom Kyrkans Ungdom, SLEF Sundom avdelning, Sundom fria Missionsförsamling, Sundom gravgårdsförening rf, Sundom Kapellförsamling, Sundom samfällighet, Vägslag för enskilda vägar, Sundom Vattendelägarlag, Söderfjärdens torrlägningsföretag ja Sparbanksstiftelsen Solf-Sundom

1.4 Unika resurser

Sundom har ett flertal tillgångar som är tämligen unika och som kan få betydelse för byns framtid:

☆ Söderfjärden

- En globalt unik meteoritkrater från ett meteoritnedslag för ca 520 miljoner år sedan – en rund och sällsynt välbevarad krater som sedan bygdeföreningens Meteorita Söderfjärden öppnades år 2008 blivit känd i allt vidare kretsar i Finland och ute i världen. Meteorian tilldelades 2011 det nordiska miljöpriset Nordens Gröna Bälte.

- Ett särpräglat och högproduktivt jordbruksområde som torrlades på 1920-talet och som fortsättningsvis hålls odlingsbart genom pumpning.

- Ett nationellt värdefullt kulturlandskap inkluderande merparten av Översundom.

- Ett Natura-2000 område som är den viktigaste rastplatsen för tranor i Finland – med flera tusen gästande fåglar varje höst – informationsskyltar och parkeringsfickor på Söderfjärdenvägarna välkomnar fågel-skådare från när och fjärran.

- Skidspår runt hela området.

I Söderfjärdens unika värden vilar en stor potential som kan bidra till en fortsatt utveckling av bygden.

1.4 Ainutlaatuiset resurssit

Sundomissa on paljon ainutlaatuisia resursseja, jotka voivat olla tärkeitä kylän tulevaisuuden kannalta:

☆ Söderfjärden

- Maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen meteoriittikraatteri, joka syntyi noin 520 miljoonaa vuotta sitten me-

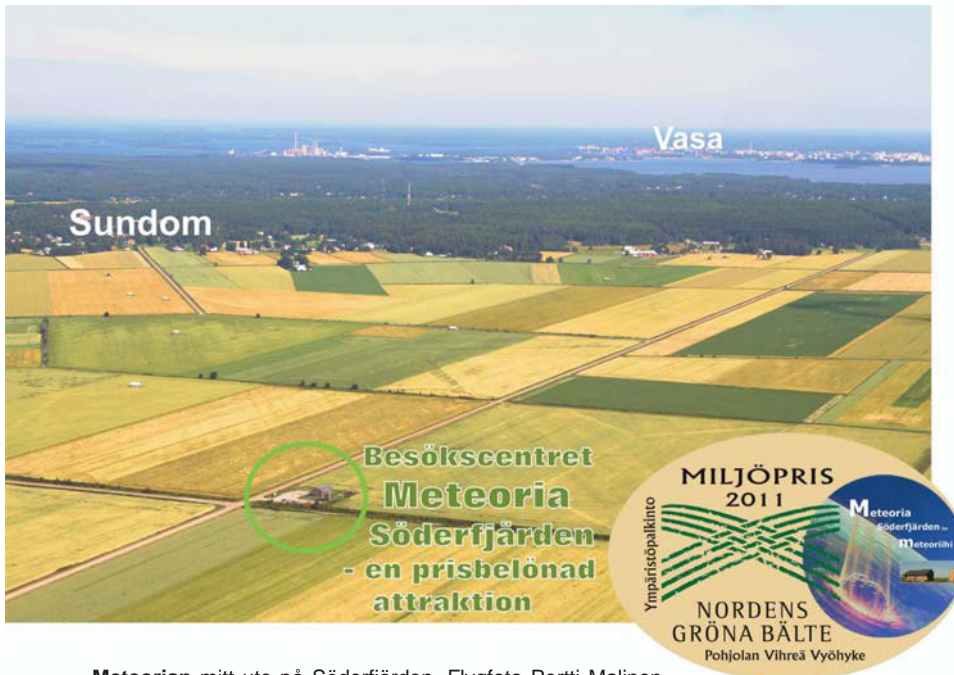
Meteorita Söderfjärden ett uppskattat besökscenter med utställning, astronomiskt observatorium, fågeltorn och egen energiproduktion. Foto: M.A. **Söderfjärdens Meteoriihi** on arvostettu vierailukohde, jossa voi vierailta näyttelyssä tai astronomisessa observatoriossa ja sieltä löytyy myös lintutorni. Meteoriihellä on omaa energiatuotantoa. Kuva: M.A.

teoriitin iskeytyessä maahan. Sundomin kyläyhdistyksen ylläpitämän Söderfjärdens Meteoriihin avaamisen myötä vuonna 2008, pyöreä ja harvinaisen hyvin säilynyt kraatteri on tullut tunnetuksi yhä laajemmalti niin Suomessa kuin myös maailmanlaajuisesti. Meteoriihelle myönnettiin vuonna 2011 pohjoismainen ympäristöpalkinto Pohjolan Vihreä Vyöhyke/Nordens Gröna Bälte.

- Erityislaatuinen ja erittäin tuottava maanviljelyalue, joka kuivatettiin 1920-luvulla ja jota pidetään pumpaamalla vieläkin viljeltävässä kunnossa.

- Kansallisesti arvokas kulttuurimaisema, joka käsittää suurimman osan Översundomia.

- Natura 2000 -alue, joka on kurkien tärkein levähdyspaikka Suomessa - useat tuhannet linnut vierailevat siellä joka syyskuu - infokyltit ja pysäköintipaikat Söderfjärdens teiden varsilla toivottavat sekä läheltä että kauempaa tulevat lintubongarit tervetulleiksi alueelle.

Meteorian mitt ute på Söderfjärden. Flygfoto Pertti Malinen.
Meteoriihi keskellä Söderfjärdeniä. Ilmakuva: Pertti Malinen.

- Hiihtolatu koko Söderfjärdenin alueen ympäri.

Söderfjärdenin ainutlaatuinen alue tarjoaa paljon mahdollisuuksia, jotka voivat vaikuttaa seudun tulevaisuuden kehitykseen.

☆ Öjberget

- Högsta platsen i byn med en naturlig topp på nivån + 50 m över havet och med en för vår del av landet unik natur med trolska hållmarker, månghundraåriga martallar, dramatiska klippformationer, flyttblock, en stenåldersfyndplats, en jättegryta och fornstränder eller "djävulsåkrar."
- Backe för utförsåkning med toppnivån på + 55 m öh, skidspår och motionsleder i omväxlande terräng och sedan 2004 en fängslande naturstig med varierande biotoper och ett utsiktstorn + 65 m öh uppe på backens krön.

• Vidsträckt utsikt från utsiktstornet: över Söderfjärden, byn, skärgården och Vasa stad.

Öjbergets ovanliga natur kan ge nya möjligheter för rekreation året om.

Öjberget vintersportcenter med möjligheter för året-om-rekreation. Foto: M.A.
Öjbergetin talviurheilukeskus, jossa löytyy mahdollisuudet ympärivuotiseen virkistystoimintaan. Kuva: M.A.

☆ Öjberget

- Kylän korkein kohta, jonka luonnollinen huippu on 50 metriä merenpinnan yläpuolella. Tarjoaa omalla alueellamme ainutlaatuisen luontoelämyksen. Täältä löytyy lumoavaa kalliomaata, monisatavuotisia kitukasvuisia mäntyjä, äkkijyrkkiä kalliomuodostelmia, siirtolohkareita, kivikautinen löytöpaikka, hiidenkirnu ja muinaisia rantoja tai "pirunpeltoja".
- Laskettelumäki, jonka huippu on 55 metriä merenpinnan yläpuolella, hiihtolatuja ja ulkoilureittejä vaihtelevassa maastossa. Vuodesta 2004 lähtien alueella on ollut lumoava luontopolku, jonka varrella voi ihas-

tella monipuolista kasvistoa. Laskettelumäen huipulta löytyy näkötorni, jonka korkein kohta on 65 metriä merenpinnan yläpuolella.

• Näkötorresta on upea ja laaja näkymä Söderfjärdenin, Sundomin kylän, saariston ja Vaasan kaupungin ylle.

Öjbergetin ainutlaatuinen luonto tarjoaa ympäri vuoden uudenlaisia virkistysmahdollisuuksia.

☆ Skärgården

- En omväxlande skärgårdsnatur med sammanlagt över 220 km strandlinje och hundratalet holmar, skär och moränryggar, allt från en lummig innerskärgård till karga stenskar och tvättbrädesmoräner ute i Kvarken.
- Spår av istid och en landhöjning iakttagbar över årtionden med vikar som grundas upp och låga holmar som växer.

• Del av Kvarkens världsarvsområde, strandskyddsområde och Natura-2000 område i ytterskärgården - Torgrunds skärgård

• Skärgårdskultur med fiskelägen, gamla fäbodställen, tusentals fritidsstugor och semesterbyar. Väl utprickade småbåtsfarleder som genomkorsar steniga fjärdar och sund.

Kvarkens världsarv – utsikt från Högbådan i Sundoms ytterskärgård.
Foto: M.A.

Merenkurkun maailmanperintöalue – näkymä Högbådanista Sundomin ulkosaaristosta. Kuva: M.A.

Sundomskären som en del av Kvarkens exklusiva världsarvskärgård ger en plattform för utveckling.

☆ Attraktiv bymiljö

- Trygg miljö för alla åldrar och goda förutsättningar för ett naturnära småhusboende och för en omväxlande fritid.

☆ Närhet till Vasa

- Ca 10 km från stadens centrum – ett optimalt läge i förhållande till en stor konsumtionskapacitet, till arbetsplatser, till vårdinstitutioner, utbildnings-, forsknings- och kulturinrättningar, till kommunal och statlig förvaltning, till varuutbud, idrottsmöjligheter och evenemang, turistströmmar m.m.

☆ Andra tydliga + resurser

- Sundomandan som är samverkan, sammanhållning och delaktighet i gemensamma byafrågor samt medvetenhet om byns unika karaktär

☆ Saaristo

- Monipuolinen saaristoluonto, jossa on yli 220 km rantaviivaa ja satoja saaria, luotoja ja moreeniselänteitä. Saaristosta löydät kaikkea rehevästä sisäsaaristosta Merenkurkun karuihin luotoihin ja pyykkilautamoreeneihin.

- Nähtävissä jälkiä jääkaudesta ja sen jälkeisestä maankohoamisilmästä, jonka myötä jotkin lahdet ovat

vuosikymmenten saatossa kasvaneet umpeen ja matalat saaret ovat laajentuneet.

• Osa Merenkurkun maailmanperintöaluetta, ulkosaaristossa rantojen suojeleminen ja Natura 2000 -alue Torgrundin saaristossa.

• Saaristolaiskultuuria kalastajakyläineen, vanhoine karjailoineen, tuhansine kesämökkeineen ja majoitusmahdollisuksi-

neen. Hyvin merkittjä pienveneväyliä kulkee kivisten ulapoiden ja salmien läpi.

Sundomin saaristo osana Merenkurkun upeaa maailmanperintöaluetta tarjoaa hyvän pohjan kehitykselle.

☆ Vetovoimainen kyläyhteisö

- Kaikenikäisille turvallinen asuinympäristö tarjoaa hyvät edellytykset luonnonläheiseen pientaloasumiseen sekä monipuoliseen vapaa-ajanviettoon.

☆ Lähellä Vaasaa

- Noin 10 km kaupungin keskustasta - kylän sijainti on optimaalinen suhteessa suureen kulutuskapasiteettiin, työpaikkoihin, terveydenhoitopalveluihin, koulutus-, tutkimus- ja kulttuuri-instituutioihin, kunnalliseen ja valtiolliseen hallintoon, kauppoihin ja liikkeisiin, urheilupaikkatarjontaan ja urheilutapahtumiin, turistikortteihin jne.

☆ Muita vahvuuksia ja resursseja

- Sundomilaisille ominainen yhteishenki, joka perustuu yhteistyöhön, yhteenkuuluvuuteen ja halukkuuteen osallistua yhteisiin, kylää koskeviin kysymyksiin sekä

- Sundomdialekten - en betydelsefull del av en språklig mångfald
- Sundom LärCenter – Möt världen mitt i byn – en modern mötesplats för byborna
- En by där historien lever i nutiden
- Vasaregionens enda stenåldersfyndplats på Öjberget
- En säsongboplatz från järnåldern vid Västersvägen och närbelägna skålgropar: "Kattfäälän och Hundfäälän"
- Hembygds-museet och museikvarnen mitt i byn minner om en svunnen tid

- Södersunds väderkvarn – en omvinnad tvåhundraårig mamsell med buktig rödmyllekjol och kolsvart hätta

- Regionens första vindkraftverk 2012

- Omväxlande vägar och leder som används som motions- och promenadstråk och ridvägar

- Stenrika marker

- "Kukkosteinin" - en tafone - en vittringsgryta i ett stort flyttblock vid Västersvägen

- Natura 2000 gammelskogsområde och naturstig på Öjen

- Före detta sågområdet i Kronvik med en detaljplan som tar sikte på ett område för båt-liv och rekreation samt för arbetsplatser inom båtbranschen

- Svartöns kulturhistoriska miljö

tietoisuuteen kylän ainutlaatuisesta luonteesta

- Sundomin murre – merkittävä osa kielellistä moninaisuutta

- Sundomin Oppimiskeskus – Kohtaa maailma keskellä kylää – kyläläisten nykyaikainen kohtaamispaikka

- Kylä, jossa historia on tärkeä osa nykyaikaa

- Vaasan alueen ainoa kivikautinen löytöpaikka Öjbergetillä

- Länsirannantiellä olevat rautakautiset kausiasumusten pohjat sekä lähellä sijaitsevat uhrikuopat: "Kattfäälän och Hundfäälän"

Södersunds väderkvarn i kanten av Söderfjärden vid Arholmsvägen – en unik mamselkvarn från 1809. Foto: M.A.

Södersundin tuulimylly Arholmintiellä Söderfjärdenin reunalla – ainutlaatuinen muinaismylly vuodelta 1809. Kuva: M.A.

- Kotiseutumuseo-alue keskellä kylää muistuttaa menneestä ajasta

- Södersundin tuulimylly – uudet siivet saanut 200 vuotta vanha muistomerkki punamulta-hameineen ja pikimustine hattui-neen

- Alueen ensimmäinen tuulivoimala 2012

- Vaihtelevat kuntoilu-, kävely- ja ratsastusreitit

- Kivinen maasto

- "Kukkosteinin" – tafone – Länsirannantiellä sijaitseva iso siirtolohkare, jossa on hiidenkirkunmuotoinen syvennys

- Öjenin Natura 2000-ikimetsäalue ja luontopolku

- Kronvikin entinen saha-alue, jonka asemakaavassa tähdätään siihen, että alue tarjoaa jatkossa mahdollisuuksia

Vindkraft igår och idag. Museikvarnen i Yttersundom och tornet för Öjenskogens vindmølla som byggs 2012. Foto: M.B.
Tuulivoima eilen ja tänään. Vanha tuulimylly Yttersundomissa ja vuonna 2012 rakennettavan Öjenskogenin tuulivoimalan torni. Kuva: M.B.

- En modern fiskehamn på Långskär med anläggningar och hall för hantering och rensning fisk
- Sundomböckling – ett brand för byn
- Sundom samfällighets samlade resurser
- Sundom kapellförsamling – den första av sitt slag i Finland
- Aktiva, mångsidiga organisationer – ett drygt trettio-tal föreningar
- Allsidig kunskaps- och erfarenhetsprofil bland den växande skaran sundombor
- Byns kommunala instans för när demokrati: områdeskommittén med vidsträckt initiativrätt i byaplanering
- 64 nummer under 58 år av Murmursunds Allehanda och Sundoms historia i tre band
- Kontakter till Sverige: byasamarbete med Lövånger i Västerbotten och Sundom i Luleå.

suuksia veneilyyn ja virkistykseen sekä lisää vene-alan työpaikkoja

- Svartön kulttuurihistoriallinen ympäristö
- Långskärin nykyaikainen kalasatama, jossa on tarvittavat hallitilat ja välineistö kalojen käsittelyyn ja per-kaukseen
- Sundomin savusilakka – kylän oma brändituote
- Sundomin jakokunnan hallinnoimat alueet
- Sundomin kappeliseurakunta – ensimmäinen laatu-aan Suomessa
- Kylän aktiiviset ja monipuoliset järjestöt – yli kolme-kymmentä yhdistystä
- Kylän jatkuvasti kasvavalla väestöllä on erittäin mo-nipuolinen ja kattava osaamisprofiili
- Lähidemokratian kunnallinen elin: Sundomin alue-toimikunta, jolla on laaja aloiteoikeus kyläsuunnitte-lukusymyksissä
- 58 vuoden aikana ilmestynyt 64 numeroa Murmur-sunds Allehanda vuosijulkaisua sekä kolmiosainen Sundomin historia
- Yhteydet Ruotsiin: kylien välistä yhteistyötä Väs-terbottenissa sijaitsevan Lövångerin ja Luulajassa si-jaitsevan Sundomin kanssa.

2. FRAMTID

2.1 Övergripande mål

2.1.1 Hållbar utveckling

En övergripande målsättning för alla planer och åtgärder i byn är en hållbar utveckling. Alla åtgärder som vidtas bör främja en hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling i det 21 århundradet. I en gränslös värld är också byns perspektiv globalt med fokus på framtidens klimat och miljö.

2.1.2 Närhet, sammanhållning och öppenhet

Utgångspunkt för all planering är att alla åtgärder skall följa en närhetsprincip och bidra till byasammanhållningen. Närhetsprincipen innebär en strävan till att förlägga arbetsplatser, livsmedelsproduktion, utbildning, kultur-

2. TULEVAISUUS

2.1 Tärkeimmät tavoitteet

2.1.1 Kestävä kehitys

Kaikki kylässä tehtävät suunnitelmat ja toimenpiteet perustuvat aina kestäväen kehityksen periaatteeseen. Kaikkien päätösten ja toimenpiteiden tulee siis aina edistää kestävää ekologista, taloudellista ja sosiaa-lista kehitystä 2000-luvulla. Rajattomassa maailmas-sa myös kylämme lähtökohtana on globaali ajattelu-tapa, jossa painopiste on tulevaisuuden ilmastossa ja ympäristössä.

2.1.2. Läheisyys, yhteisöllisyys ja avoimuus

Kaiken suunnittelun lähtökohtana on, että kaikkien toimenpiteiden tulee perustua läheisyys- ja omava-raisuusperiaatteeseen ja niiden tulee tukea kylän yh-teisöllisyyttä. Läheisyys- ja omavaraisuusperiaate tarkoittaa pyrki-

aktiviteter och annan basservice i mån av möjlighet inom byn. Naturliga mötesplatser i byn och gemensamma insatser för bygden bidrar till att stärka "sundomandan."

I förändringens tid med växande enheter behövs bysammanhållningen för att bevara överskådliga sociala strukturer och för att slå vakt om bygdens särprägel, kultur och traditioner. Diskussioner om byns framtid förs i öppna, demokratiska fora som alla bybor har möjlighet att påverka.

Öppenhet utåt till staden och regionen, gränsöverskridande och tankeutbyte med omvärlden är även av synnerlig betydelse i denna process.

Vid årliga byastämmor, traditionella "sundomseminarier" och byaföreningsmöten prövas om aktuella planer fyller kriterierna för hållbar utveckling och för närhet, sammanhållning och öppenhet. Information och meningsutbyte kan även efter behov ske via webben och sålunda bidra till en kontinuerlig, bred och demokratisk uppföljning av den lokala utvecklingen.

Sundom bygdeförening kan i egenskap av stadsdelsförening i samråd med byns övriga organisationer och stadens myndigheter bereda de årliga byasammankomsterna. Samordning mellan olika föreningar och organisationer ger en god förutsättning för att slagkraftigt bevaka byns intressen.

2.2 Mål för de närmaste åren

Vid den framtida tillämpningen av stadens nya generalplan ges byborna möjligheter att delta i genomförandeprocessen enligt stipulationerna om samverkan mellan medborgare och myndigheter i markanvändnings- och bygglagen.

Riktlinjer som skall beaktas vid uppgörande av olika planer för byn:

- **Sundoms öppna bystruktur bibehålls** med åkermark och obebyggda ytor. Komplettering av bebyggelsen sker så att bystrukturen förblir gles med nybildade tomter på minst 2 000 m². En balanserad befolkningstillväxt tillåts där låg bebyggelse (egnahemshus, parhus och radhus) anpassas till tradition och miljö. För att bibehålla bykaraktern får bebyggelsen inte bli alltför tät. I mån av möjlighet utnyttjas även tomma hus, som grundrenoveras. Socialt byggande för växande grupper av såväl unga som pensionärer beaktas jämsides med privatfinansierat byggan-

mystä siihen, että työpaikat, elintarvikkeiden tuotanto, koulutus, kulttuuriaktiviteetit ja kaikki muut peruspalvelut pyritään mahdollisuuksien mukaan pitämään kylässä. Mikäli kylässä on viihtyisiä tapaamispaikkoja ja mikäli seudun kehittämiseksi nähdään yhdesä vaivaa, vahvistaa se entisestään kyläläisten yhteenkuuluvuutta ja yhteishenkeä. Nykyiselle muutoksen ajalle on ominaista pyrkimys yhä suurempiin yksiköihin, ja sen vuoksi kyläläisiltä vaaditaan yhteistyötä olemassa olevien sosiaalisten rakenteiden ylläpitämiseksi sekä kylän ominaispiirteiden, kulttuurin ja perinteiden säilyttämiseksi. Tämän vuoksi myös keskustelua kylän tulevaisuudesta käydään avoimella, demokraattisella foorumilla, jotta kaikilla kyläläisillä on mahdollisuus vaikuttaa.

Tässä prosessissa on myös erityisen tärkeää toimia avoimesti kaupungin ja alueen muita toimijoita kohtaan sekä korostaa rajat ylittävää ajatustenvaihtoa ympäröivän maailman kanssa.

Vuosittaisissa kyläkokouksissa, perinteisissä Sundomin seminaareissa ja kyläyhdistyksen kokouksissa käydään sitten läpi tehtyjä suunnitelmia ja mietitään, täyttävätkö ne kestäväälle kehitykselle sekä läheisyys- ja omavaraisuusperiaatteelle, yhteisöllisyydelle ja avoimuudelle asetettuja kriteereitä. Verkko on myös tärkeä tiedonvälityksen ja ajatustenvaihdon väline ja siten yksi mahdollisuus paikallisen kehityksen jatkuvaan, monipuoliseen ja demokraattiseen seuraamiseen.

Kaupunginosayhdistyksen ominaisuudessa Sundomin kyläyhdistys voi yhdessä kylän muiden järjestöjen ja kaupungin viranomaisten kanssa valmistella vuosittain pidettävät kyläkokoukset. Eri yhdistysten ja organisaatioiden välinen yhteistyö tarjoaakin hyvät edellytykset kylän etujen tehokkaalle valvonnalle.

2.2 Lähivuosien tavoitteet

Kun kaupungin uutta yleiskaavaa tulevaisuudessa sovelletaan, on kylän asukkailla mahdollisuus osallistua sen toimeenpanoprosessiin. Kyseinen oikeus perustuu maankäyttö- ja rakennuslain säädöksiin kansalaisten ja viranomaisten välisestä yhteistyöstä.

Seuraavat suuntaviivat tulee ottaa huomioon uusissa kyläkoskevia suunnitelmia laadittaessa:

- **Sundomin avoin kylärakenne peltoineen ja rakentamattomine alueineen on säilytettävä.** Asutusta täydennetään kylärakenteen väljyys säilyttäen, jolloin uusien tonttien koko on vähintään 2 000 m². Tasapainoinen asukasluvun kasvu sallitaan, jolloin uuden asutuksen (omakotitalot, paritalot ja rivitalot) tulee sopia alueen rakennusperinteeseen ja ympäristöön. Asutusta ei saa suunnitella liian tiheäksi, jotta kylän infrastruktuurin ominaispiirteet säilyvät. Mahdollisuuksien mukaan on myös hyödynnettävä tyhjiä ta-

de. Mångsidig service bör utbyggas jämsides, speciell uppmärksamhet fästs vid ungdomarnas behov. Även mångsidig verksamhet för unga bör säkerställas inom olika föreningar.

Utvecklingen bör som hittills präglas av en **behärskad tillväxt**, vilket betyder en befolkningsökning på högst 40-50 personer per år. Till detta kommer nya bostadsområdet på Myrgrund kring det nuvarande stenbrottet som utbyggt kan rymma högst 500 personer. Inga höghus får byggas i Sundom, vilket också inkluderar norra Myrgrund (59 % av svarandena i byenkäten motsatte sig höghus ute på Myrgrund, 21 % svarade vet ej och 20 % var beredda att godkänna höghus).

• **Byns kulturmiljö** och traditionella byggnadskultur skall styra bebyggelsens utformning i bymiljöer med hus från olika tidsepoker. Allt byggande görs så att det ser ut som om hus och vägar alltid har funnits i landskapet. En byggnadsordning eller ett arkitekturpolitiskt program för byn kunde utformas för att uppnå föreskrivna nivåer av enhetlighet i olika typer av bostadsområden.

Byns huvudsakliga service- och kulturcentrum förblir i och kring LärCentret. Området kring byns vattendrag Ådran bibehålls dels som ett välvärdat öppet landskap dels som en gles parkliknande björkskog.

Gamla vägar, stigar, stenrösen och landmärken i naturen beaktas vid planering och utbyggnad. Aktning för kulturmiljön i den gamla byn bör vara utgångspunkt och rättesnöre för stadens planering och för alla beslut och åtgärder. Obebyggda stråk reserveras för promenadstigar och skidspår från byn till Öjberget och andra skogsområden.

Tillsvidare är landhöjningen i Kvarkenområdet större än den stigande vattennivån i världshaven. Ökande globala temperaturer ger dock en accelererande höjning av havsnivån och tilltagande extrema vädersituationer, vilket bör beaktas i planeringen i Sundom där områden kring Ådran och i Bredviken ligger kring och under 2 meters nivå.

• **Basservice** och tjänster inom utbildning och omsorg dimensioneras utgående från befolkningstillväxten såsom när staden bygger Sundom daghem 2012-2013.

Utgående från aktuell statistik kan Sundom skola behöva flera än existerande 10 klassrum under de närmaste åren. Redan innevarande läsåret 2011-2012 används LärCentrets TV-studio temporärt för musikundervisning och läsåret 2012-2013 kan ytterligare ett

loja, joita pyritään remontoimaan asuttavaan kuntoon. Sosiaalinen rakentaminen, joka ottaa huomioon nuorten ja eläkeläisten kasvavat väestöryhmät, huomioidaan yksityisrahoitteisen rakentamisen rinnalla. Palvelutarjontaa on monipuolistettava asutusrakenteen kehittymisen rinnalla ja tällöin on erityisesti otettava huomioon nuorten tarpeet. Myös yhdistysten on tarjottava monipuolista toimintaa kylän nuorille.

Kylän kehitykselle on myös jatkossa oltava ominaista **hallittu kasvu**, johon perustuen kylän asukasluvu saa kasvaa korkeintaan 40–50 hengellä vuodessa. Tämän luvun päälle lasketaan vielä nykyisen kivilouhoksen läheisyydessä oleva uusi Myrgrundin asuinalue, johon enimmillään mahtuu 500 asukasta. Sundomiin ei saa rakentaa kerrostaloja, ja tämä koskee myös Myrgrundin pohjoisosaa (59 % kyselyyn vastanneista vastusti kerrostalojen rakentamista Myrgrundiin, 21 % ei tiennyt kantaansa asiaan ja 20 % oli valmis hyväksymään kerrostalorakentamisen alueella).

• **Kylälle ominaisen kulttuurimaiseman** ja sen perinteisen rakennuskulttuurin tulee ohjata asutuksen muotoutumista kyläyhteisöissä, joissa on taloja eri aikakausilta. Kaiken rakentamisen tulee perustua ajatukselle, että talot ja tiet ovat aina olleet osa kyseistä kylämaisemaa. Kylässä voitaisiin laatia rakennusjärjestys tai arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, jotta eri asuinalueilla saavutettaisiin etukäteen määritelty yhtenäisyyden taso.

Kylän pääasiallinen palvelu- ja kulttuurikeskus tulee jatkossakin olemaan Oppimiskeskuksessa ja sen läheisyydessä. Ådranin lähialue säilytetään hyvin hoidettuna avoimena maisemana ja osittain puistomaisena koivumetsänä.

Vanhat tiet, polut, kiviroykkiöt ja luonnon maamerkit otetaan huomioon suunnittelussa ja rakentamisessa. Vanhan kylän kulttuurimaiseman huomioimisen tulee olla lähtökohdana ja ohjenuorana kaupunkisuunnittelulle sekä kaikille päätöksille ja toimenpiteille. Asuttamattomia reittejä ja väyliä voidaan käyttää kävelypolkuina ja hiihtoreitteinä kylästä Öjbergetille ja muille metsäalueille.

Maankohoaminen on Merenkurkun alueella toistaiseksi voimakkaampaa kuin valtamerien pinnan nousu. Ilmaston lämpeneminen kiihdyttää kuitenkin koko ajan merenpinnan nousua ja se aiheuttaa myös yhä enemmän äärimmäisiä sääilmiöitä. Nämä seikat tuleekin huomioida Sundomin kehittämisessä, esimerkiksi Ådranin ja Bredvikenin lähialueilla, jossa maapinnan taso on alle 2 metriä.

Svarvarsbacken - Foto / Kuva: M.B.

Sundom LärCenter med skola, daghem, bibliotek, hälsovårdsmottagning och lokal-TV studio. Foto: M.B.

Sundomin Oppimiskeskus, jossa on koulu, päiväkotii, kirjasto, terveysasema ja paikallis-TV:n studio. 10.9.2008. Kuva: M.B.

klassrum behövas, alltså sammanlagt 12.

Stadens planer på att inom en snar framtid bygga ungdomsutrymmen i byns centrum bör förverkligas i anslutning till Lärcentret så att skolans växande utrymmesbehov samtidigt kan lösas. Detta kan ske om planeringen utgår från ett mångfunktionellt rumsprogram som möjliggör en framtida användning av LärCenter-komplexet för såväl skola som fritid.

Beredskap skapas även för en finsk kvarterssskola i Sundom, som samtidigt öppnar möjligheter till språkmöten mellan finska och svenska.

• **Arbetsplatsernas antal** i Sundom utökas genom utvidgning av småföretag och etablering av nya. Området med naturliga förutsättningar i byn ligger inom båtsektorn förädling och utveckling av jordbruks-, fisk- och hantverksprodukter samt småskalig naturturism. Inriktning på ekologiskt odlade produkter och alternativa produkter ger sannolikt en marknadsfördel i Va-saregionen med dagens växande konsumentmedvetenhet.

Nya sektorer kunde vara etableringar inom miljövården som satsningar på bioenergi, sol- och vindkraft och andra alternativa energikällor. Ett annat tyngdpunktsområde kunde vara informationsteknik – ICT-baserad företagsamhet. För dessa nya satsningar behövs produktions och kontorsutrymmen samt delvis gemensam ICT-utrustning.

Konkreta mål för samfälliga åtgärder

➤ **Utbyggnad av lätta trafikleder/cykelvägar** längs

- Näsivägen (från Sundomvägen ner mot Näsbyruggan ca 2,8 km)
- Kronvikvägen (från Sundomvägen ner till Kronvik ca 2,8 km)
- Söderfjärdsvägen (från Lappholmsvägen fram till Skärvägen ca 2,2 km)

• Koulutuksen ja hoitotyön **peruspalveluiden** ja työpaikkojen tarve mitoitetaan väestön kasvun mukaan. Tämä pätee myös Sundomin päiväkotiiin, jonka kaupunki rakentaa vuosina 2012–2013. Nykyisten tilastojen perusteella myös Sundomin koulun tilat (10 luokkaa) käyvät lähitulevaisuudessa pieniksi. Jo tänä lukuvuonna 2011–2012 koulu käyttää Oppimiskeskuksen TV-studiota väliaikaisena musiikkiluokkana ja lukuvuonna 2012–2013 tarvitaan todennäköisesti vielä yksi luokahuone lisää, eli niiden kokonaistarve on silloin 12.

Kaupunki on suunnitellut rakentavansa lähitulevaisuudessa nuorisotiloja kylän keskustaan, ja nämä suunnitelmat tulee toteuttaa Oppimiskeskuksen läheisyydessä, jolloin koulu saa samalla käyttöönsä

lisätiloja. Tämä onnistuu, mikäli suunnittelun lähtökohtana on monikäyttöisyyteen perustuva tilasuunnittelu, joka jatkossa mahdollistaa Oppimiskeskuskokonaisuuden käytön niin koulutiloina kuin vapaa-ajan toiminnassakin.

Valmiuksia luodaan myös Sundomissa toimivalle suomenkieliselle korttelikoululle, joka samalla tarjoaisi mahdollisuuden suomen- ja ruotsinkielisten yhteistyöhön toisen kotimaisen kielen oppimiseksi.

• **Sundomissa olevien työpaikkojen määrää** pyritään lisäämään panostamalla pienyritysten kasvuun ja uusien yritysten perustamiseen. Kylä tarjoaa luonnolliset edellytykset yritystoiminnan kehittämiseksi venealalla, maatalous-, kalastus- ja käsityötuotteiden jalostamisessa ja kehittämisessä sekä pienimuotoisessa luontomatkailuun perustuvassa toiminnassa. Suuntautuminen ekologisesti viljeltyihin tuotteisiin ja vaihtoehtoihin tuotteisiin antaa todennäköisesti markkinaetua Vaasan alueella, koska kuluttajat ovat kiinnostuneempia elintarvikkeiden alkuperästä.

Uusia toiminta-alueita voisi löytyä ympäristöön liittyviltä aloilta, esimerkiksi panostuksina bioenergiaan, aurinko- ja tuulivoimaan sekä muihin vaihtoehtoihin energialähteisiin. Yhtenä painopistealueena voisi olla informaatiotekniikka – IT-osaamiseen painottuva yritystoiminta. Näitä edellä esiteltyjä panostuksia varten tarvitaan uusia tuotanto- ja toimistotiloja sekä ainakin osittain yhteisiä panostuksia alalla tarvittaviin laitteisiin.

Konkreettisia tavoitteita yhteisille toimenpiteille

➤ **Keuyen liikenteen väylien / pyöräteiden rakentaminen** pitkin

- Näsintietä (Sundomintieltä Näsbyruggania kohti, n. 2,8 km)
- Kronvikintietä (Sundomintieltä Kronvikiin, n. 2,8 km)
- Söderfjärdentietä (Lapinluodontieltä Sundomin

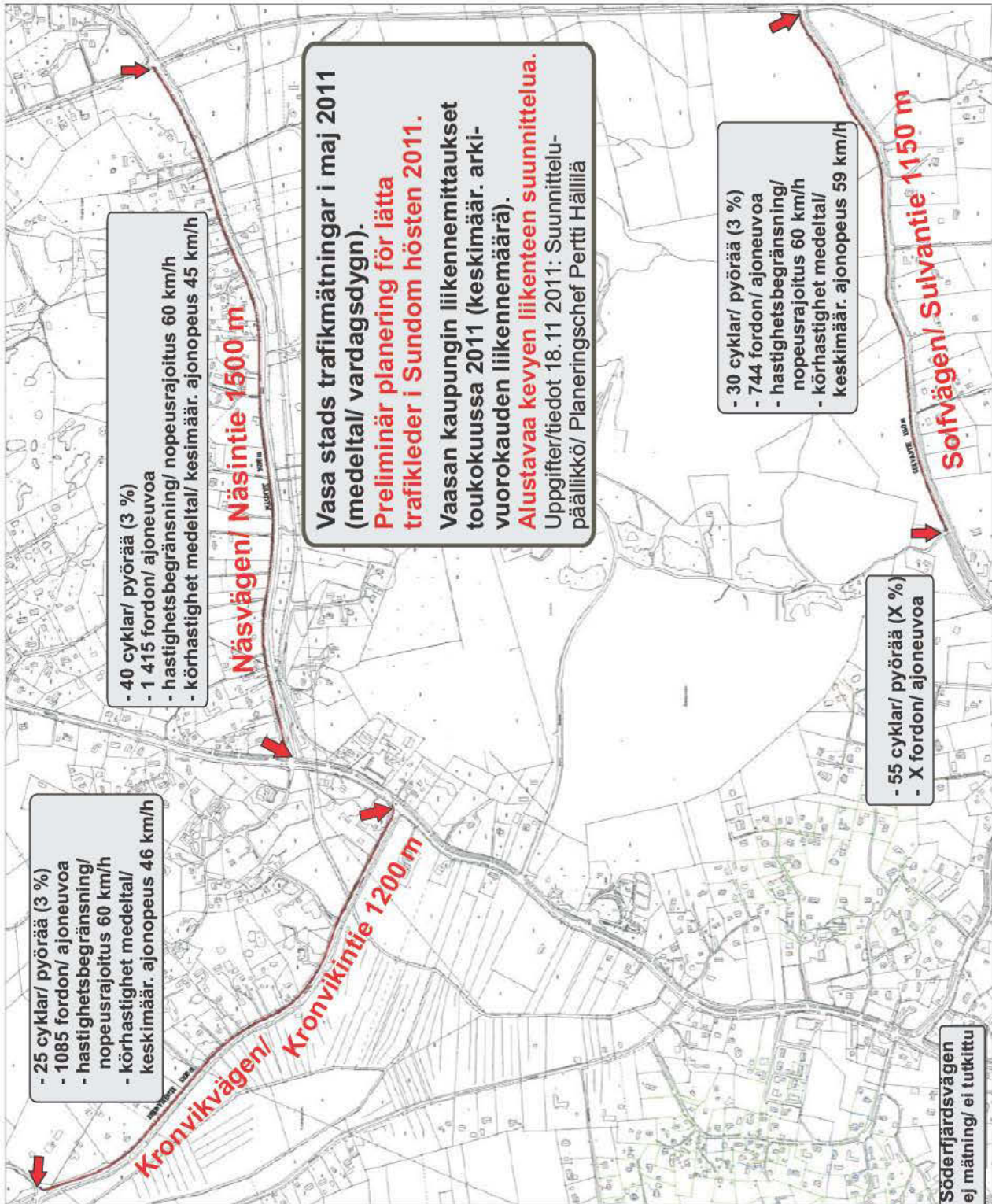

Bild 14. Vasa stads trafikmätningar och preliminär planering för lätta trafikleder i Sundom november 2011.

Kuva 14. Vaasan liikennetilastot ja alustava suunnitelma koskien Sundomin kevyen liikenteen väyliä marraskuussa 2011.

- Solfvägen (från Gamla Öbergsvägen till Munsmo ca 4 km - till kommungränsen ca 1,7 km)

Utbyggnad av cykelvägar var högt prioriterad i byaenkäten våren 2011. Hela 71 % av de svarande sade sig vara beredda att aktivt jobba för att åstadkomma cykelvägar i byn. Därför lyfts de lätta trafiklederna nu fram som en av de viktigaste byafrågorna i denna byplan. Riskerna speciellt för barn är uppenbara med en växande trafik på de aktuella vägarna.

saaristotielle, n. 2,2 km)

- Sulvantietä (Vanhalta Öbergintietä Munsmoon, n. 4 km – kunnanrajalle n. 1,7 km)

Pyöräteiden rakentaminen oli usein mainittu kehityskohde kyläläisille vuoden 2011 keväällä tehdyssä kyselyssä. Jopa 71 % vastanneista totesi olevansa valmis tekemään aktiivisesti työtä pyöräteiden saamiseksi kylään. Sen vuoksi kevyen liikenteen väylät nostetaan tässä kyläsuunnitelmassa esiin yhtenä tärkeimmistä kylän kehittämistä koskevista toimenpiteistä. Erityisesti lapset joutuvat alttiiksi vaaratilanteille, kun liikenteen käyttäjien määrät koko ajan kasvavat nyt käytössä olevilla teillä.

Bild 15. Trafikmängder 1.1 2011 på vägar i Sundom – årsmedeldygnstrafiken. Karta från ELY-centralen

Kuva 15. Liikenteen käyttäjien määrät Sundomin teillä 1.1.2011 – liikenteen käyttäjämäärän vuorokausittainen keskiarvo vuositasolla. ELY-keskuksen kartta.

Möjligheterna att få statlig finansiering är nedslående små. Enligt Kjell Lind, trafiksäkerhetsexpert på ELY-centralen ligger cykelvägarna långt ner på regionmyndighetens prioriteringslista: vid Söderfjärdsvägen på plats 195, Näsivägen 266, Solfvägen 315, Kronvikvägen 373 och 426.

Valtionrahoituksen saaminen on todella vaikeaa. ELY-keskuksen liikenneturvallisuusasiantuntijan Kjell Lindin mukaan pyöräteitä ei pidetä kovin tärkeinä, kun alueviranomaiset asettavat eri hankkeita tärkeysjärjestykseen: Söderfjärdenintie sijalla 195, Näsintie sijalla 266, Sulvantie sijalla 315, Kronvikintie sijoilla 373 ja 426.

Möjligheten att få Vasa stad att bekosta cykelvägar är tydligen inte heller utan vidare realiserbart på kort sikt. Pertti Hällilä, trafikplanerare i Vasa stad, uppger att staden nu närmast bygger för lätt trafik i Singsby, därefter i Höstvedes och jämsides även kring omfartsvägen förbi Smedsby. Därefter kunde Sundom komma i tur under förutsättning att inte lätttrafiksatsningar i Lillkyro i en möjlig kommunsammanslagning 2013 får förtur på tillgängliga resurser. Men troligen

Lyhyellä aikavälillä ei liene myöskään mahdollista, että Vaasan kaupunki rahoittaisi pyöräteiden rakentamisen. Vaasan kaupungin liikennesuunnittelija Pertti Hällilä kertoo, että kaupunki rakentaa parhaillaan kevyen liikenteen väyliä Singsbyhyyn, jonka jälkeen on Höstvedelle ja Sepänkylän ohitustien varteen rakennettavien kevyen liikenteen väylien vuoro. Sen jälkeen voisi olla Sundomin vuoro, mikäli Vähänkyrön kanssa

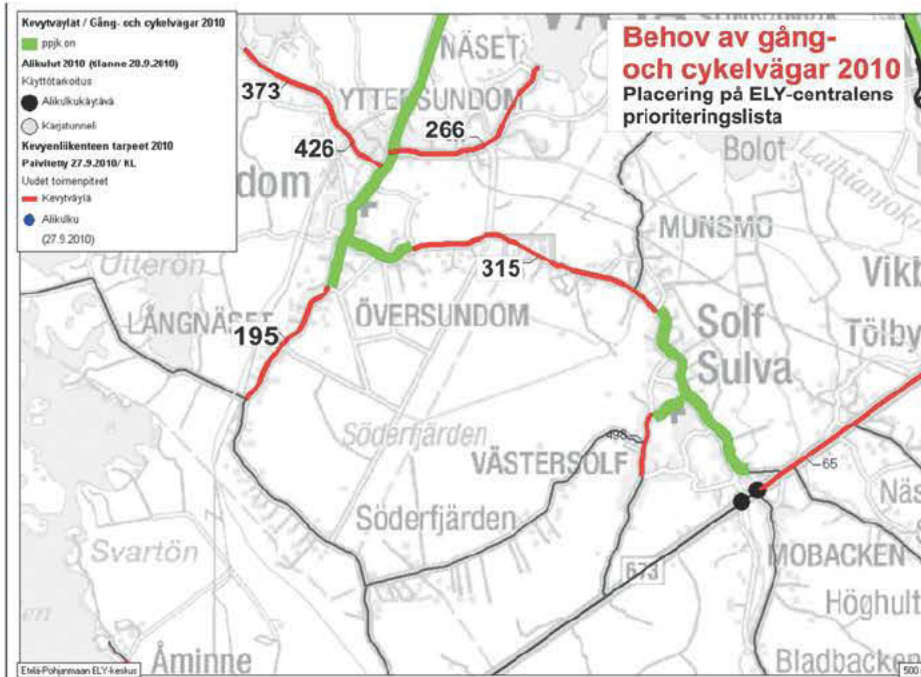

Bild 16. Behov av gång och cykelvägar (utmärkt med rött). Vägavsnittens placering på ELY-centralens prioriteringslista.

kan aktivitet och effektiv lobbyning från Sundoms sida lyfta upp byns behov.

Hällilä uppger att kostnaden för byggande av en cykelväg är av storleksordningen 250 000 €/km och enligt hans kalkyler skulle följande sträckor och kostnader vara aktuella i stadens planering:

	<i>Längd m</i>	<i>Vägbygget</i>	<i>Belysning</i>	<i>SUMMA €</i>
Näsetvägen	1500	300000	60000	360000
Kronvikvägen	1200	240000	48000	288000
Solvvägen	1150	230000	46000	276000
TOTALT	770 000	1540000	154000	924000 €

I denna preliminära plan från Vasa stad är endast vägavsnitt närmast byacentrum medtagna och Söderfjärdsvägen saknas helt. Jämför med hela vägsträckningarna ovan.

Annan delfinansiering än statlig eller kommunal är enligt Kjell Lind möjlig för såväl planering som byggande.

Förslag

En bya-arbetsgrupp bildas av personer som är beredda att driva frågan. Alla organisationer som önskar medverka inbjuds. Gruppen utreder med ELY-centralen och Vasa stad hur planering för Sundomvägarna kan fås igång, med vilken tidtabell byggande kan genomföras och om projekten kan påskyndas med kännbara lokala bidrag eller lånesummor i en blandfinansiering.

Kuva 16. Kävely- ja pyöräteiden tarve (merkitty punaisella). Eri tieosuuksien sijoitus ELY-keskukseen toimenpidelistalla.

vuonna 2013 tehtävä kuntayhdistyminen ei johda siihen, että liikenevät resurssit tuolloin satsataan Vähänkyrön kevyen liikenteen väylien parantamiseen. Sundomilaisten aktiivisella toiminnalla ja tehokkaalla lobbauksella voidaan todennäköisesti kuitenkin vaikuttaa kylän tarpeiden huomioimiseen.

Hällilä kertoo, että uuden pyörätien rakennuskustannukset ovat suuruusluokkaa 250 000 €/km. Hänen omien laskelmiensa mukaan voisivat seuraavien tieosuuksien kustannukset olla ajankohtaisia kaupungin liikennesuunnittelussa:

	<i>Rakennus-</i>			
	<i>Pituus m</i>	<i>tvöt</i>	<i>Valaistus</i>	<i>YHTEENSÄ €</i>
Näsintie	1500	300 000	60 000	360 000
Kronvikintie	1200	240 000	48 000	288 000
Sulvantie	1150	230 000	46 000	276 000
YHTEENSÄ	770 000	1540000	154000	924000 €

Tähän Vaasan kaupungin alustavaan suunnitelmaan on otettu mukaan vain lähimpänä kylän keskustaa olevat tieosuudet ja Söderfjärdentie on jätetty siitä kokonaan pois. Vertaa edellä mainittuihin tieosuuksien kokonaispituuksiin.

Kevyen liikenteen väylien suunnitteluun ja rakentamiseen on Kjell Lindin mukaan mahdollista saada muutakin kuin valtiollista tai kunnallista rahoitusta.

Ehdotus

Asian eteenpäin viemisestä kiinnostuneista kyläläisistä muodostetaan työryhmä ja myös kaikki asiasta

➤ **Alternativa lösningar för att minska genomfartstrafiken och göra den s.k. Hamnvägen obehövlig**

Sammanlagt 51 % av de som svarade på bygdeföreningens byaenkät våren 2011 kunde tänka sig att aktivt jobba för att begränsa genomfarten till/från Vasklot. Stadens planer på en ny hamnväg till Vasklot har väckt stort motstånd i byn.

En samlad opinion i Sundom uppmanar Vasa stad att låta göra en utredning av alternativa transportmöjligheter till/från Vasklot. Utredningen förutsätts inkludera miljömässiga och ekonomiska jämförelser med den redan gjorda utredningen om Vasa hamnväg. Den efterlysta utredningen bör även anknytas till den klimatstrategi som Vasa stad för närvarande uppgör.

De nationella trafikpolitiska planerna bygger på en strävan att reducera biltrafik och därmed en återhållsam utbyggnad av vägnätet till förmån för bevarande av natur, unika naturområden och kulturlandskap. Konsekvenserna av detta är att trafikplaneringen bör förhålla sig öppen inför alternativa lösningar för transportbehov.

I den fortsatta planeringen av trafik och vägar är det viktigt att miljö- och klimatbelastningar vägs in. Planeringen skall därför också kritiskt granska transporter baserade på vägtrafik. Minskad landsvägstrafik och riskfylld genomfart i stadskärnan och Sundom är betydelsefulla mål för en hållbar utveckling.

Utredningen bör ha som mål att minska landsvägstrafiken och innefatta bl.a. alternativa transportmöjligheter:

- Via befintlig järnväg som förbättras trafikmässigt och säkerhetsmässigt samt förses med en ny omlastningsplats för containrar utanför stadens bebyggelse, t.ex. i anslutning till den planerade logistikcentralen
- Via pipelines för olja och möjligen för finfördelat biobränsle till kraftverket med samma ändpunkt som ovannämnda omlastningsplats eller annan lämplig plats utanför stadens bebyggelse
- Via båttransporter av bl.a. biobränsle till kraftverket
- Via strukturella förändringar som tar sikte på minskade trafikströmmar genom Sundom och stadskärnan

Dessutom förbjuds den nuvarande lastbilstrafiken med virke till Vasklot för omlastning till tåg och förläggs i stället till ovannämnda omlastningsplats

Se ytterligare motiveringar till detta förslag i bifogad utredning av en grupp från Näset byadelarna.

Förslag

Detta förslag om en utredning inlämnas till stadsstyrelsen vid byaplanens färdigställande som en komplettering till ett initiativ som bygdeföreningen sände till staden 30.3.2011. Alla organisationer som önskar medverka inbjuds.

kiinnostuneet järjestöt ovat tervetulleita mukaan. Työryhmän tehtävänä on yhdessä ELY-keskuksen ja Vaasan kaupungin kanssa selvittää, miten Sundomin kevyen liikenteen väylien suunnittelu saataisiin käynnistettyä, millä aikataululla väylät voitaisiin rakentaa ja voidaanko projektia jouduttaa merkittäväillä paikallisilla avustuksilla tai sekarakoituksen myötä saatavalla lainarahalla.

➤ **Vaihtoehtoisia ratkaisuja läpikulkuliikenteen vähentämiseksi ja ns. Satamatien tekemiseksi tarpeettomaksi**

Yhteensä 51 % kyläyhdistyksen vuonna 2011 tekemään kyselyyn vastanneista voisi ajatella työskentelevänsä aktiivisesti Vaskiluotoon/Vaskiluodosta kulkevan kauttakulkuliikenteen vähentämiseksi. Kaupungin suunnitelmat uuden satamatien rakentamiseksi Vaskiluotoon ovat herättäneet suurta vastustusta kylässä.

Sundomilaisten yleisen mielipiteen mukaan Vaasan kaupungin on teetettävä uusi selvitys vaihtoehtoisista kuljetusmahdollisuuksista Vaskiluotoon/Vaskiluodosta. Edellytyksenä on tällöin, että uudessa selvityksessä verrataan ympäristöllisiä ja taloudellisia näkökohtia Vaasan satamatiestä jo tehdyn selvityksen tuloksiin. Uudessa selvityksessä tulee myös ottaa huomioon Vaasan kaupungin parhaillaan laatima ilmastostrategia.

Kansalliset liikennepoliittiset suunnitelmat perustuvat pyrkimykseen vähentää autoliikennettä ja sen myötä tieverkoston pidättyvään laajentamiseen, ja kaiken tämän tarkoituksena on pyrkimys luonnon sekä ainutlaatuisten luontoalueiden ja kulttuurimaiseman suojeluun. Tämän vuoksi kaikessa liikennesuunnittelussa tulee suhtautua avoimesti vaihtoehtoihin ratkaisuihin eri kuljetustarpeiden osalta. Liikenne- ja tie-suunnittelussa onkin jatkossa tärkeää ottaa huomioon niiden kuormitus ympäristön ja ilmaston kannalta, ja sen vuoksi tulee myös kriittisesti tarkastella tie-liikenteessä tapahtuvia kuljetuksia. Maantieliikenteen vähentäminen sekä myös taajamissa, kuten Sundomissa, riskejä aiheuttavan läpikulkuliikenteen vähentäminen ovatkin merkittäviä tavoitteita kestävä kehityksen kannalta.

Selvityksen tavoitteena tulee olla maantieliikenteen vähentäminen ja sen tulee käsittää mm. vaihtoehtoisia kuljetusmahdollisuuksia:

- Kuljetukset olemassa olevan rautatien kautta, jonka toimivuutta ja turvallisuutta parannetaan. Rautatien yhteyteen rakennetaan kaupunkiasutuksen ulkopuolelle uusi konttien lastauspaikka. Se voitaisiin esim. rakentaa suunnitellun logistiikkakeskuksen yhteyteen.
- Öljyn ja mahdollisesti myös hienojakoisen biopolttoaineen siirtäminen putkia pitkin voimalaan. Pääte-pisteenä toimisi tällöin edellä mainittu lastauspaikka

➤ **Hastigheten på Sundomvägen sänks invid LärCentret och norrut på Myrgrundsvägen**

Förbättrad trafiksäkerhet går som en röd tråd genom svaren i byaenkäten våren 2011. En sänkning av hastigheten vid Lärcentret är en relativt enkel åtgärd som i någon mån kunde bidra till säkrare trafikomgivning för över 200 barn som dagligen på olika sätt rör sig i området.

Alternativa åtgärder som kunde övervägas är mätta- vlor för fordonens hastighet, trafikljus eller upphöjda farthinder som kan ses på många liknande ställen i Finland. Idén med farthinder kunde prövas med flytt- bara "gummihoppor". Då en lätt trafikled byggs längs Kronviksvägen bör denna via en underfart förenas med Sundomvägens lätta trafikled.

Höga hastigheter speciellt med moped på cykelbanor medför även uppenbara risker.

Om hastigheten sänks från nuvarande 50 km/h till 40 km/h på en sträcka av ca 400 meter invid LärCentret tar en bilresa ca 8 sekunder längre och tryggheten ökar för fotgängare och cyklister som korsar Sundomvägen vid korsningarna till Kronvikvägen och till Skutnäs- vägen. Liknande hastig-hetsbegränsningar finns vid många skolor, invid Gerby skola är begränsningen rent av 30 km/h.

På Myrgrundsvägen från Sundom museum norrut ca 800 meter fram till nuvarande 80 km skylt kunde has- tigheten sänkas från dagens 60 km/h till 50 km/h.

tai jokin muu sopiva paikka kaupunkiasutuksen ulko- puolella.

- Mm. biopolttoaineen kuljettaminen voimalaan vene- kuljetusten avulla

- Rakenteellisten muutosten avulla, joiden tarkoituk- sena on vähentää Sundomin ja kaupungin keskustan kauttakulkuliikennettä

Näiden ehdotusten lisäksi nykyinen sahatavaran kul- jetusliikenne Vaskiluodon lastauspaikalle kielletään ja se siirretään edellä mainitulle lastauspaikalle.

Katso tämän ehdotuksen lisäperustelut liitteenä ole- vassa selvityksessä, jonka on tehnyt Näsetin kylä- alueen työryhmä.

Ehdotus

Tämä selvitysehdotus täydentää kyläyhdistyksen 30.3.2011 kaupungille lähettämän aloitteen, ja se luovutetaan kaupunginhallitukselle kyläsuunnitelman valmistumisen yhteydessä. Kaikki asiasta kiinnos- tuneet organisaatiot ovat tervetulleita mukaan vaikut- tamaan.

➤ **Sundomintien nopeusrajoitusta laskettava Oppimiskeskuksen kohdalla ja pohjoisempaa Myrgrundintiellä**

Liikenneturvallisuuden parantaminen nousee tärkeys- järjestyksessä korkealle vuoden 2011 kevään kyse- lyn vastauksissa. Ajonopeuden laskeminen Oppimis- keskuksen kohdalla on suhteellisen yksinkertainen toimenpide, joka ainakin jossakin määrin voi paran- taa alueella liikkuvien yli 200 lapsen liikenneturvalli- suutta.

Vaihtoehtoisina ratkaisuinä voitaisiin harkita ajoneu- vojen nopeuden mitta-nsäätöjä tai korotettuja ajohidasteita, joita usein käytetään vastaavanlaisissa paikois- sa ympäri Suomea. Ajohidasteen toi- mivuutta voitaisiin kokeilla siirrettävi- en "kumiasteiden" avulla. Kun Kronvi- kintielle tulevaisuudessa rakennetaan kevyen liikenteen väylä, tulee se yh- distää alikulkutunnelin avulla Sundo- mintien kevyen liikenteen väylään. Erityisesti mopoilijoiden kovat ajono- peudet pyöräteillä aiheuttavat myös selkeitä riskejä liikenteessä.

Mikäli ajonopeutta laskettaisiin niin, että se olisi Oppimiskeskuksen koh- dalla 40 km/h (nykyisin 50 km/h) noin 400 metrin matkalla, ajoaika pitenisi noin 8 sekuntia. Tällöin kuitenkin Sun- domintien, Kronvikintien tai Kuutsin- tien suuntaan ylittävien jalankulkijoi- den ja pyöräilijöiden turvallisuus pa- ranisi huomattavasti. Nopeusrajoitus- ta on laskettu samalla tavalla monien

koulujen kohdalla, ja Gerbyn koulun kohdalla nopeusrajoitus on jopa 30 km/h.

Myrgrundintien tieosuudella, joka ulottuu Sundomin museolta noin 800 metriä pohjoiseen nykyisen 80 km/h -nopeusrajoituksen alkuun, nopeusrajoituksen voisi laskea 50 km:iin/h (nykyisin 60 km/h).

Ehdotus

Jokin yksittäinen organisaatio tai useaa eri organisaatiota edustava taho lähettää ELY-keskukselle aloitteen ja esittää, että nopeusrajoitus on jatkossa 40 km/h yllä

Förslag

En organisation eller flera tillsammans sänder ett initiativ till ELY-centralen och anholder om en hastighetsbegränsning till 40 km/h på ovan beskrivna sträcka vid LärCentret inkluderande mätavlor eller andra av ovan nämnda åtgärder vid omläggningen och till 50 km på ovan nämnda sträcka norrut. Alla organisationer som önskar medverka inbjuds.

mainitulla tieosuudella Oppimiskeskuksen kohdalla. Esityksessä esitetään myös ajonopeutta mittaavia tauluja tai jotakin muuta edellä mainittua ratkaisua samalle tieosuudelle. Samalla ehdotetaan myös, että nopeusrajoitus on jatkossa 50 km/h yllä mainitulla Myrgrundintien tieosuudella. Kaikki asiasta kiinnostuneet organisaatiot ovat tervetulleita mukaan vaikuttamaan kyseisen asian etenemiseksi.

➤ **Mötesplatser i byn**

Sundom LärCenter, uf-lokalen och andra publika utrymmen viktiga mötesplatser. Speciella arenor för möten är idrottsplanen, Öjberget, Meteorian, Sundom museum och simstranden.

Mötesplatserna kunde uppenbart användas mera mångsidigt och flera kunde skapas:

- LärCentret kunde användas för kurser, evenemang och möten i större utsträckning under kvällar, veckoslut och skollov – en kvällsvaktmästare/hustomte skulle underlätta användningen för bl.a. olika slag av barn och ungdomsaktiviteter
- I biblioteket skulle aktuella utställningar och små evenemang som författarbesök kunna ordnas – info om bibliotekets alla serviceformer via bl.a. Sundom TV kunde öka vuxenbesökarnas antal
- Bashälsovårdstjänster vid LärCentrets mottagning
- Museiområdet kunde bli en levande miljö mitt i byn med några återkommande evenemang – bygdeföreningens soldattorp för mindre sammankomster
- Evenemang kring natur- och miljö vid Öjberget under sommarhalvåret – även andra verksamhetsformer som tennis, badminton, rampskating, minigolf, m.m.
- Utökade utställningar vid Meteorian – även interaktiva lär- och upplevelse-element ute
- Skapa möjligheter till små språkbad – tandemmöten mellan finska och svenska sundombor, inkluderande sundomdialekten

➤ **Kylän kokoontumispaikat**

Sundomin Oppimiskeskus, nuorisotalo ja muut julkiset tilat ovat tärkeitä kokoontumispaikkoja. Muiksi kokoontumispaikoiksi voidaan laskea urheilukenttä, Öjberget, Meteoriihi, Sundomin museo ja uimaranta. Näitä kokoontumispaikkoja voisi selkeästi hyödyntää monipuolisemmin ja uusia kokoontumispaikkoja tulisi luoda:

- Oppimiskeskuksessa voitaisiin pitää iltaisin, viikonloppuisin ja koulujen lomien aikana enemmän kursseja, tapahtumia ja kokouksia – iltaisin päivystävä vahtimestari helpottaisi tilojen käyttöä, kun esimerkiksi lapsille ja nuorille järjestetään erilaista toimintaa
- Kirjastossa voitaisiin järjestää ajankohtaisia näyttelyitä ja pienempimuotoisia tapahtumia, kuten esim. kirjailijavierailuja – mikäli kirjaston kaikesta palvelutarjonnasta tiedotettaisiin esim. Sundom TV:ssä, voitaisiin aikuisväestöä ehkä näin innostaa käyttämään kirjaston tarjoamia palveluita enemmän
- Oppimiskeskuksen vastaanotossa voitaisiin tarjota terveydenhoidon peruspalveluita
- Keskellä kylää sijaitsevan museoalueen toimintaa voitaisiin elävöittää säännöllisin väliajoin järjestettävillä tapahtumilla – kyläyhdistyksen sotilastorppaa voitaisiin käyttää pienemmissä tapahtumissa
- Luonto- ja ympäristöteemaan liittyviä tapahtumia

- Skapa möjligheter till friidrott vid idrottsplanen (19 % av svarandena i byaenkäten önskade detta) och andra idrotter som tennis, badminton, volleyboll, boboll, m.m.
- Simstranden i Kronvik upprustas för mångsidig fritidsverksamhet
- Nya specifika närmiljö-mötesplatser vid Näsbyggen och i Näset-området (se bifogade förslag av arbetsgruppen från Näset bydelarna)
- Bankomat till Sundom enligt mångas önskemål i byaenkäten (Automatia kräver minst 7 000 uttag per månad för kvarhållande av automat i Solf, där Aktia sponsorerar för att nå upp till detta minimum)
- En lunchrestaurang med fiskspecialiteter skulle öka den växande skärgårdsbyns serviceutbud
- Ljugarbänkar kunde skapas i olika former runt om i byn

Förslag

Varje idé förs i lämplig form fram till ansvarig instans enligt byamötets beslut

Öjbergetillä vuoden lumettomaan aikaan — myös muita toimintamuotoja, kuten tennistä, sulkapalloa, skeittausta, minigolfia jne.

- Meteoriihessä tulisi järjestää enemmän näyttelyitä – ulkona voisi järjestää myös interaktiivisia oppimisia elämystapahtumia
- Edellytysten luominen pienimuotoiselle kielikylypytoiminnalle – tandemtapaamisia suomen- ja ruotsinkielisten sundomilaisten kesken, Sundomin murre otettaisiin tällöin myös huomioon
- Urheilukentällä tulisi järjestää enemmän mahdollisuuksia yleisurheilun harrastamiseen (19 % kyselyyn vastanneista mainitsi tämän seikan). Myös muut lajit huomioitava, kuten tennis, sulkapallo, lentopallo, pesäpallo jne.
- Kronvikin uimaranta on kunnostettava monipuolista vapaa-ajan toimintaa varten
- Näsbyggenille ja Näsetin alueelle tulisi rakentaa erityisiä lähiympäristö-kokoontumispaikkoja (katso liitteenä olevaa ehdotusta, jonka on laatinut Näsetin kyläalueen työryhmä)
- Monen kyselyyn vastanneen mukaan Sundomin tulisi saada oma pankkiautomaatti (Automatia vaatii vähintään 7 000 nostotapahtumaa kuukaudessa, jotta Sulva saa pidettyä oman pankkiautomaattinsa, ja se onkin tähän mennessä onnistunut Aktian sponsoroinnin avulla)
- Lounasravintola, jossa tarjottaisiin kalaerikoisuuksia, lisäisi kasvavan saaristokylän palvelutarjontaa
- Ympäri kylää voisi rakentaa taukopaikkoja penkkeineen

Ehdotus

Jokainen ehdotus viedään kyläkokouksen päätösten mukaan sopivassa muodossa eteenpäin kyseisestä asiasta vastuussa olevalle päättäjätaholle

➤ Information om Sundom

Idag finns samlad information att tillgå om Sundom på webbsidan www.sundom.fi

och om evenemang i Sundom TV:s kontinuerliga textinfo. Sundom bygdeförenings årspublikation Murmursunds Allehanda berättar om historia nutid på ca 100 sidor.

Följande åtgärder kunde ge förbättrad information om byn:

- Aktuella evenemang även på webbsidorna
- Ett gemensamt byablad som ges ut i tryck och i en webbversion några gånger per år
- Sundomica avdelningen på biblioteket skall innehålla allt som har publicerats/publiceras om Sundom och av sundombor – ansvaret för detta bär stadsbiblioteket som kan samråda med bygdeföreningen
- Stadens planeringsinformation kring aktuella Sundomfrågor meddelas via webbsidan och lokal TV och fullständiga handlingar skall finnas tillgängliga på biblioteket

➤ Sundomia koskevan tiedon välittäminen

Sundomia koskevaa tietoa on kerätty verkkoon osoitteeseen www.sundom.fi ja kylän tapahtumista tiedotetaan Sundom TV:n teksti-infossa. Sundomin kyläyhdistyksen vuosijulkaisu Murmursunds Allehanda käsittelee kylän historiaa ja nykyaikaa noin 100 sivun mittaisena teoksena.

Seuraavat toimenpiteet voisivat tehostaa tiedonvälitystä kylässä:

- Ajankohtaisista tapahtumista tiedotettaisiin myös verkkosivuilla
- Yhteinen kylälehti, joka julkaistaisiin niin painettuna versiona kuin myös verkkoversiona muutaman keran vuodessa
- Kirjaston Sundomica-osastolle kerättäisiin kaikki mahdollinen Sundomista ja sundomilaisista julkaisu/julkaistava materiaali – osaston toiminnasta olisi vastuussa kaupunginkirjasto, jonka tukena toimisi kyläyhdistys
- Kaikesta Vaasan kaupungin Sundomia koskevasta suunnittelusta tiedotettaisiin verkkosivujen ja paikall-

Förslag

Varje uppslag förs i lämplig form fram till ansvarig instans enligt byamötets beslut

➤ Andra förslag och idéer

- Sundoms del av världsarvet utvecklas för varsam naturturism – via en Leader-projektfinansiering kunde t.ex. fisketurism och kanotsafari utvecklas - vid all planering beaktas att hävdvunnen allemansrätt bevaras i skärgården
- Skapa en tilltalande, välskött byamiljö längs vägar: rivning alternativt upprustning av fallfärdiga byggnader; ordning på adress- och nummerskyltar; årlig vårstädning även av allmänna områden samt vid behov plantering eller gallring vid genomfartsleder
- Ett byanätverk eller en kunskapspool kunde utvecklas för solenergilösningar för fastigheter och vägbeslysning samt för att främja övergång till energisparande system med LED-belysning och andra sparåtgärder
- Undersöks om intresse finns för att etablera vindandelslag för byggande av vindkraftverk i Sundom (förelbilder finns på Åland och hos Kvarkenvinden i Umeå) – vid projektering av vindkraftverk kunde en "bygdepennning" utbetalas inom ett vidare vindupptagningsområde enligt svensk modell
- Uppvärmning med biobränsle kunde vara en framtidslösning för Sundom LärCenter i stället för olja
- Hemgårdens service tryggas för vårdbehov på olika nivåer
- Bevakas och påskyndas Anvias utbyggnad av fiber nätet i Sundom
- Utbyggnaden av kommunalt avlopp påskyndas för icke anslutna delar – på sikt utvecklas återvinning av regnvatten för bevattning, wc-spolning, biltvätt, etc.
- Oklarheter kring Ådrans tillrinningsområde utreds, där staden har ansvar för helhetsplaneringen och speciellt för avrinningen från egna fastigheter
- Aktiv uppföljning av stadens nystartade projekt som berör Södra Stadsfjärdens framtid och som tar sikte på en långsiktig plan för utmaningar kring landhöjning, eventuell muddring, havsnivåändringar, m.m.
- Utreds i samråd med markägare möjligheten att få en allmän snöskoterled från Södra stadsfjärden till Öjberget och in mot byns centrum
- Byborna stimuleras till användning av cykel och buss för resor till stadens centrum
- Fortsatta arkeologiska undersökningar för att bl.a. hitta de första spåren av odling i Sundom och skeppsvarv på Svartö
- Satsning på gemensam marknadsföring och ett eget varumärke för hållbara Sundom-produkter som framställts på ett miljöanpassat sätt (t.ex. Luomu-märket)

lis-tv:n välityksellä, ja kaikki Sundomia koskevat asiakirjat olisivat saatavilla kirjastossa

Ehdotus

Jokainen ehdotus viedään kyläkokouksen päätösten mukaan sopivassa muodossa eteenpäin kyseisestä asiasta vastuussa olevalle päättäjätaholle

➤ Muita ehdotuksia ja ideoita

- Maailmanperintöalueeseen kuuluvaa osaa Sundomista kehitetään luontoa kunnioittavan luontomatkaillun tarpeita silmällä pitäen – esim. kalastusmatkailua sekä kanoottisafaritoimintaa voitaisiin kehittää Leader-projektirahoituksen avulla – kaikessa suunnittelussa pyritään yleisten jokamiehenoikeuksien säilyttämiseen saaristossa
- Kylän teiden varsille on luotava puhutteleva ja hyvin hoidettu kyläympäristö: huonossa kunnossa olevat rakennukset on purettava tai laitettava kuntoon; osoite- ja numerokyltit on tarkistettava ja kunnostettava; jokavuotinen kevätsiivous yleisillä alueilla ja tarvittaessa istutusta ja haravointia läpikulkuväylien varsilla
- Voitaisiin kehittää kyläverkosto tai osaamispooli, joka vastaisi kiinteistöihin ja katuvalaistukseen liittyvistä aurinkoenergiaratkaisuksista ja sen tehtävänä olisi myös vastata siirtymisestä energiaa säästävään LED-valaistukseen ja se huolehtisi myös muista säästötoimenpiteistä
- Selvitetään löytyykö yleistä kiinnostusta tuuliosuuskunnan perustamiseen Sundomiin mahdollisesti rakennettavaa tuulivoimalaa silmällä pitäen (esikuvia on mm. Ahvenanmaalla sekä esim. Uumajassa toimiva Kvarkenvinden) – tuulivoimalaan liittyvässä suunnittelutyössä voitaisiin Ruotsin mallin mukaan maksaa "seuturahaa" laajemmalle alueelle
- Sundomin Oppimiskeskuksen voisi tulevaisuudessa lämmittää öljyn sijaan biopoltoaineella
- Hemgårdenin palvelut on turvattava hoidon saamiseksi eri tasoilla
- Anvian kuitukaapeliverkon rakentamisen edistymistä on seurattava ja sen aikataulua on pyrittävä nopeuttamaan
- Kunnallisen viemäriverkoston rakentamista pyritään nopeuttamaan niiden alueiden osalta, jotka eivät vielä kuulu viemäriverkostoon – jatkossa on tehostettava sadeveden kierrätystä kastelussa, wc:n huuhtelussa, autonpesussa, jne.
- Ådranin valuma-alueen epäselvyydet on selvitettävä – kaupunki on vastuussa kokonaissuunnittelusta ja erityisesti omien kiinteistöjen valumista
- On aktiivisesti seurattava kaupungin juuri aloittamaa projektia, joka koskee Eteläisen Kaupunginselän tulevaisuutta, ja jonka yhteydessä on tarkoitus laatia pitkäjänteinen suunnitelma koskien maankohoamisen, mahdollisten ruoppausten, merenpinnan korkeuden muutoksen jne. aiheuttamia haasteita
- Maanomistajien kanssa on yhteistyössä selvitettävä

I allt utvecklingsarbete eftersträvar byn ett konstruktivt samarbete med kommunala myndigheterna i Vasa stad, grannbyar, regionala organisationer, rådgivningsorgan och olika specialorganisationer. Även ett fördjupat internationellt samarbete är ett mål för byn.

Avsikten framöver är också att fortsätta att utveckla en flexibel samverkan mellan byns organisationer för att förverkliga målen i denna plan.

vä mahdollisuus yleiseen moottorikelkkareittiin, joka kulkisi Eteläiseltä Kaupunginselältä Öjbergetille ja sieltä kohti kylän keskustaa

- Kyläläisiä tulee kannustaa kulkemaan pyörällä ja linja-autolla kaupungin keskustaan
- Arkeologisia tutkimuksia on jatkettava, jotta mm. löydetään ensimmäiset merkit Sundomissa harjoitusta maanviljelystä sekä Svartön telakasta
- On panostettava luonnonmukaisilla menetelmillä tuotettujen Sundom-tuotteiden (esim. Luomu-merkki) yhtenäiseen markkinointiin. Niille on myös luotava oma tuotemerkki.

Sundomin kylä pyrkii kaikessa kehitystyössä rakentamaan yhteistyöhön Vaasan kaupungin viranomaisien, naapurikylien, alueellisten organisaatioiden, neuvoo-antavia elinten sekä erilaisten erityisjärjestöjen kanssa. Kylän tavoitteena on myös panostaa entistä tiiviimpään kansainväliseen yhteistyöhön.

Tulevaisuuden tavoitteena on myös pyrkiä jatkamaan kylän eri järjestöjen välistä sujuvaa yhteistyötä, jotta tämän suunnitelman tavoitteet voidaan toteuttaa.

BILAGOR:

1. Material om Sundom
2. Byaenkät 2011 – svarsfördelningar 7.6 2011 av Kjell Herberts.
3. Sammandrag av enkätsvaren 2011
4. Bidrag av arbetsgruppen för Näset byadelarna till denna byaplan

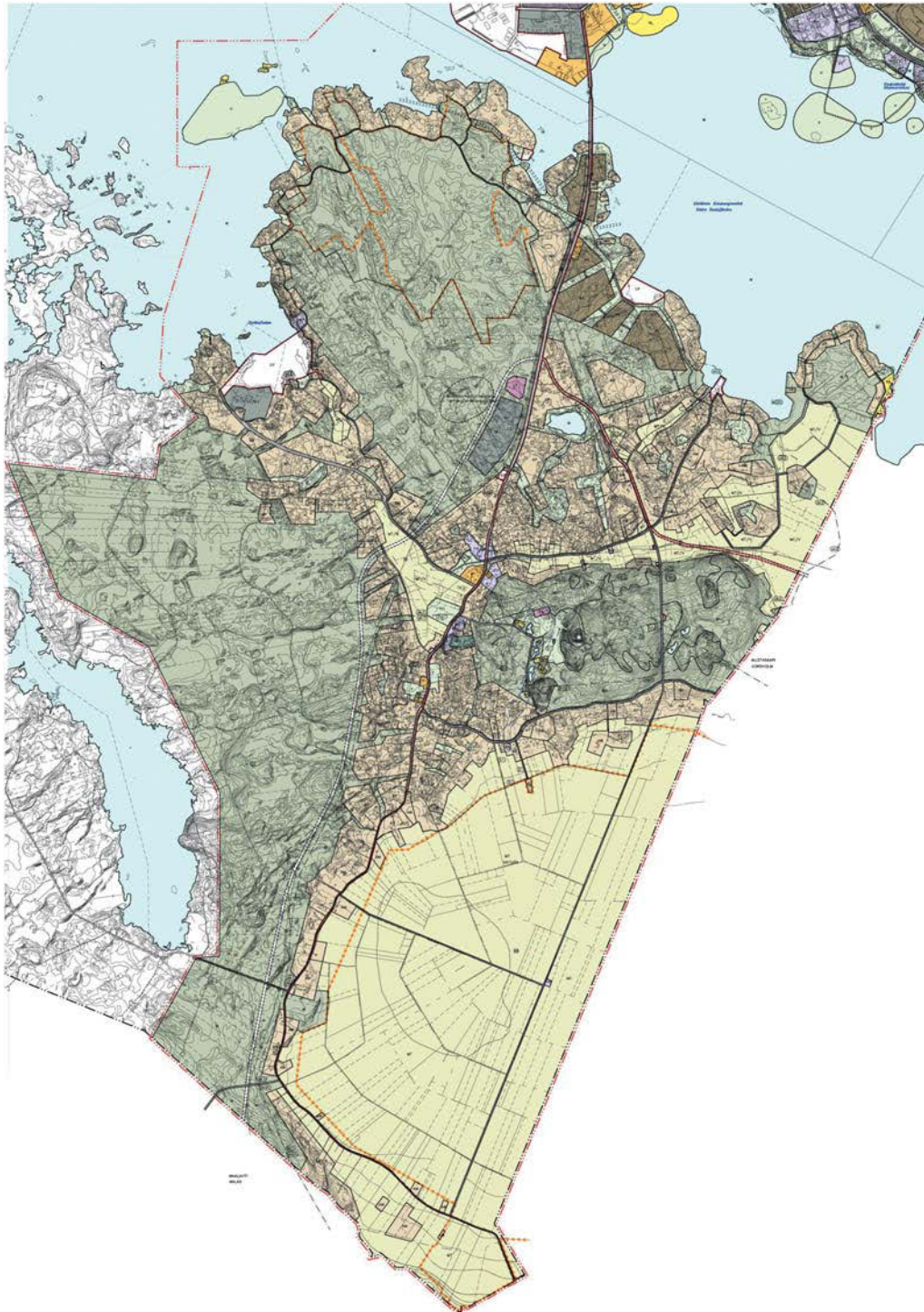
LIITTEET:

1. Sundomiin liittyvää materiaalia
2. Kylässä tehty kysely 2011 - vastausten jakauma 7.6.2011 Kjell Herbertsin tekemänä yhteenvetona.
3. Vuoden 2011 kyselyn vastausten yhteenveto
4. Näsetin kyläalueen työryhmän työpanos tässä kyläsuunnitelmassa

BILAGA 1

MATERIAL OM SUNDOM: planer, program, projekt, litteratur, filmer etc

- Nyskifte för byn och skärgården slutfört
 - Delgeneralplan för Sundom, fastställd av stadsfullmäktige 1984
 - Vasas generalplan 2030 förslag i stadsstyrelsens planeringssektion 18.11 2011 – nätversion: <http://www.vaasa.fi/WebRoot/380444/Vaasa2010SubpageWithoutBanner.aspx?id=392196>
- Se också: <http://ktwebse.vaasa.fi/ktweb/>
- Protokoll från stadsfullmäktiges sammanträde 7.11. 2011 § 160 och 13.12. 2011 § 163 Totalgeneralplanen med följande bilagor:
- 1 - 20111018_Yleiskaava_ehdotus/generalplaneförslaget
 - 2 - SJ18102011 Viheraluejärjestelmä 2030 Kartta Ehdotus/grönområdesstrukturen 2030, karta, förslag
 - 3 - YLEISKAAVASELOSTUS 2030 ehdotus/generalplanebeskrivning 2030
 - 4 - 20111018 SJ Vaasan viheraluejärjestelmä 2030 ehdotus/Vasas grönområdesstruktur 2030, förslag
 - 5 - Anmärkningar 1_138. Sammandrag över utlåtanden med svarsmål_ sv

- Delgeneralplan för skärgården 1989; Delgeneralplan för Öjberget, fastställd av Miljöministeriet 1998
- Detaljplan för Kronvik före detta sågområde under arbete 2011- nätversion: www.vaasa.fi/Link.aspx?id=1202676
- Yttersundom asemakaava 2011(Utkast till stadsplan för Yttersundom, d.v.s. för det tilltänkta nya bostadsområdet på Myrgrund kring det nuvarande stenbrottet) – nätversion: www.vaasa.fi/Link.aspx?id=1208791
- Stadsplaneringens natur- och markanvändningsutredningar av Toni Lustila för Näset, Yttersundom, Lassgårdsvägen, Kronvik och Marabacken: Sundom, Näset- Byggplatsutredning-Rakennuspaikkaselvitys 2008; Kuormatien luonto- ja maankäyttöselvitys 2009; Maisemarakenteeseen perustuva maankäyttöselvitys – esimerkkinä Vaasan Yttersundom/ En markanvändningsutredning baserad på landskapsstrukturen – exempel Yttersundom i Vasa 2010; Kronvik maankäyttöselvitys 2010; Marabackenin maankäyttöselvitys 2011
- Vaasa kultuuriympäristöselvitys 2010 (stadsplaneringens kulturmiljöutredning för Vasa där Sundom och Näset ingår);
- Lokaliseringsutredningen för Vasa hamnväg 2010 – nätversion: http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/EtelaPohjanmaanELY/Liikennejarjestelmatyo/Esiselvitykset/Vaasan_satamatien_paasuuntaselvitys.pdf
- Miljökonsekvensbedömning av EPV:s vindkraftverk i Yttersundom 2010 – Öjen tuulivoimalan sijaintipaikan ympäristövaikutusselvitys - nätversion: <http://www.vaasa.fi/Link.aspx?id=1168393>
- Yrkeshögskolan Novia gjorde 2011 en undersökning om Sundombornas inställning till vindkraft. En sammanfattning av Sundom-enkäten finns på nätet: http://wind.vei.fi/public/index.php?cmd=file&id=17_lse (Sammanfattning i Murmursunds Allehanda 2011, sid. 40- 49).
- Projektplan för Sundom daghem godkändes av stadsfullmäktige 21.3 2011: Enligt planen blir det ett daghem med 75 platser invid LärCentret, byggandet skall inledas i augusti 2012 och huset skall stå färdigt i juni 2013 så att daghemmet kan tas i bruk i början av augusti 2013.
- Målsättningsplan för skyddet av vatten i Sundom by 1989 och Agenda 21 - för en levande skärgård 1997
- Översiktsplan för miljön i Södra stadsfjärden och dess avrinningsområden 1999
- Kulturhistorisk inventering av Näsetområdet av Susanne Öst, Österbottens museum, 2010 (Förkortad version i Murmursunds Allehanda 2011, sid102-115)
- Skötsel och användningsplan för Risön-Södra stadsfjärden av Michael Haldin, Västra Finlands miljöcentrals duplikat 119/2005
- Söderfjärden nationellt värdefullt landskapsområde som även inkluderar bebyggelsen i Översundom - Värdefulla landskapsområden. Betänkande I och II av arbetsgruppen för landskapsområden. Miljöministeriet 1992
- Geopark Ostrobothnia 2005-2006 (Söderfjärden en del i projektet). GTK och VASEK.
- Landskapsvårdsplan för Söderfjärden av Lise-Lotte Molander och Carina Järvinen Västra Finlands Miljöcentrals rapporter 2sv/2008 – nätversion: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=81122&lan=sv>
- Världsnaturarvet Kvarkens skärgård – Framställan över nödvändiga utvecklingsåtgärder inom den närmaste framtiden, Forststyrelsen Österbottens naturtjänster 2007
- Alternativa odlingsformer 1998 och Undersökning av lediga byggnader i Sundom 1999;

Tre områden i Sundom ingår i Natura 2000-nätverket

- Öjens gammelskogsområde, Söderfjärdens odlingsområde och Torgrunds skärgård.

Leaderprojekt

- Utvecklingsplan för Söderfjärden för början av 2000 talet 2000
- Slutrapport för projektet Från meteoritnedslag till kulturpärla – ett utvecklingsprojekt för Söderfjärden 1997-2000
- Slutrapport för projektet Sundom hantverkar- och turismutveckling;

Under 2000-talets första decennium har över ½ miljon euro tillförts Sundom via projektfinansiering – nedan de största projekten:

- Temaplan och näringslivsutredning för utveckling av byarna i Söderfjärdensområdet 2001 i projektet "Träffpunkt Söderfjärden".
- Sundom bygdeförenings Pomo+ och Alma projekt för utveckling och genomförande av naturstig och torn på Öjberget 2002-2004;
- Sundom bygdeförenings Elma och Pomo+ projekt för byggande av Meteorita Söderfjärden 2005-2008.
- Byaprojektet för insamling av över 160 000 € för tilläggsutrymmen (> + 100 m² i gymnastiksal och 70 m² TV-studio) i Sundom LärCenter 2005-2009;

Förteckning över övrigt material som berör Sundom

- Abels, A. 2003: Investigation of impact structures in Finland. Doktorsavhandling Munster universitet, Tyskland.
- Andersén M, Edén P, Tervo T, Kantola M, Åberg K och Fors B 2008: Ett kosmiskt tranparadis – Kosminen kurkiparatiisi- A Cosmic Crane Paradise, multimedia för visning i Meteorita Söderfjärden.
- Besöksguide för Kvarkens skärgård – Världsarv. Österbottens Turism 2011.
- Backholm B. 2009: och till jord återvända. Labyrinth Books.
- Brunnar i Kratern, broschyr om Europas största enhetliga reglerbara dränering i Österbotten. KWH Pipe.
- Hästbacka H. & Bruswitz G. (ill.) 2010: Tranorna på Söderfjärden i Dagboksblad från Finland. Scriptum.
- Kevin, P. & Lammi, S. 1985: Vårt land, vårt land: En bok om Söderfjärden och det föränderliga kulturlandskapet. Svenska Österbottens landskapsförbund.
- Laurén, L., Lehtovaara, J.J., Boström, R. och Tynni, R. 1978: On the geology and the Cambrian sediments of the circular depression at Söderfjärden, western Finland. Geological Survey of Finland, Bulletin 297, s. 1-3

- Lehtovaara, J. 1992: Söderfjärden: A Cambrian impact crater in western Finland. *Tectonophysics* 216:157-161.
- Lundin, G. m.fl. 2005: Cranes – Where, when and why? Sveriges Ornitologiska förening (kapitel om Söderfjärden)
- Målsättningsplan för skyddet av vattnen i Sundom by. Vasa stads miljövårdsnämnds publikationer 2/1989
- Meteoritkraterns berättelse – Söderfjärden. Videofilm. 1999. Sundom Bygdeförening/ Mediahuset, Vasa
- Meteoritkraterns berättelse – Söderfjärden. Cd-rom 2000. Sundom Bygdeförening/ Mediahuset, Vasa.
- Meteorian prisbelönt publikfavorit av Matts Andersén och Besökscentret Meteorita Söderfjärden – en grön attraktion av Erkki Hiltunen i *Murmursunds Allehanda* 2011, sid. 93-101.
- Murmursunds allehanda - artiklar i tidskriften årgångarna 1954-2011.
- Skärgård – tidskriftens temanummer om Sundom 4/1999 Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi.
- Sundom bygdeförening 2001: Byaplan för Sundom.
- Sundom bys historia, del I-III. 1994-1997.
- Sundom Delgeneralplan för byområden. Vasa stad 1984.
- Sundom TV:s videoarkiv 1983-2011.
- Svensk-Österbottniska samfundets årsbok 1958 (sex artiklar om Sundom, bl.a. E A Mitts, Sundom by i Solf och B Backholm, Från sumpmark till åkerjord).
- Söderfjärden Finlands vackraste meteoritkrater – Suomen kaunein meteoriittikraatteri – The most beautiful impact crater in Finland 2011, broshyr Sundom bygdeförenings Meteoriasektion.
- Träffpunkt Söderfjärden/ Kohtauspaikka Söderfjärden/Impact Söderfjärden, broschyrer. Sundom bygdeförening 2000.
- Tynni, R. 1982: Lower Cambrian fossils and acritarchs in the sedimentary rocks of Söderfjärden, western Finland. *Geological Survey of Finland, Bulletin* 297, s. 40-59.
- Tynni, R. 1982: New results of studies on the fossils in the Lower Cambrian sediment deposit of the Söderfjärden Basin. *Bulletin, Geological Society of Finland, Bulletin* 54, s. 57-68
- Undersökning av lediga byggnader i Sundom 1999. Sundom bygdeförening.
- Wester, H. 1995: Söderfjärden – ett nybyggarsamhälle. *Scriptum*, Vasa.
- Åkerfelt Mia 2005: Sågen och människan – boken om Kronvik sågsamhälle
- Öjbergets naturstig – en vandring från Öjbergsmossen till jättegryta och djävulsåker på martallbeklädd meteoritkraterkant vid Söderfjärden/ Öjbergetin luontopolku – Vaellus Öjbergsmossenin suolta hiidenkirkon kautta ja pirunpellon yli Söderjärdenin meteoriittikraatterin kitumäntöiselle reunalle/ The Nature Trail at Öjberget – A walk from the Öbergsmossen bog to a giant's pot hole and over a devil's field to the dwarfed pinetree-covered meteorite-crater rim of Söderfjärden. Broschyrer 2003.

BILAGA 2
Enkät 2011 Svarsfördelningar
7.6.2011 Kjell Herberts

ENKÄT 2011
SVARFÖRDELNINGAR
7.6.2011 Kjell Herberts

1. SVARARNAS PROFIL

462 SVAR

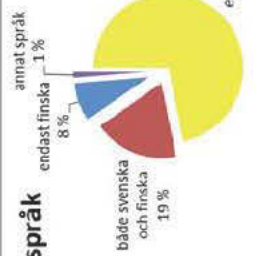
2003: 307 SVAR

FORMULÄRETS SPRÅK

386 (83,5 %) SVENSKSPRÅKIGA

76 (16,5 %) FINSKSPRÅKIGA

Hushållets språk

HELA BEFOLKNINGEN I SUNDOM 2011: 2374 PERSONER

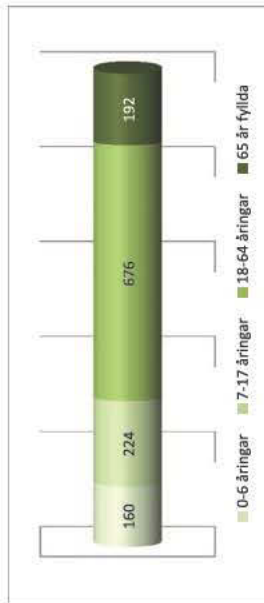
75,2 % SVENSKSPRÅKIGA

23,8 % FINSKSPRÅKIGA

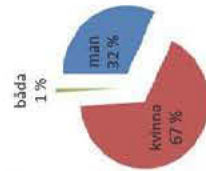
1,0 % ANDRA SPRÅK

Sammanlagt i de svarande hushållen: 1252 personer (52,7%)

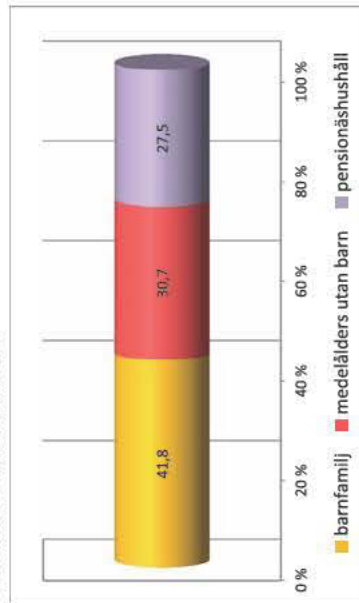
Ålderfördelning

Svararens kön

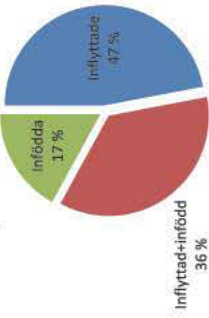
Hushållets åldersstruktur

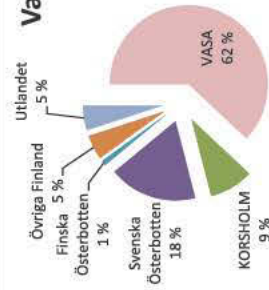
2

2. SUNDOM SOM BOENDEMILJÖ

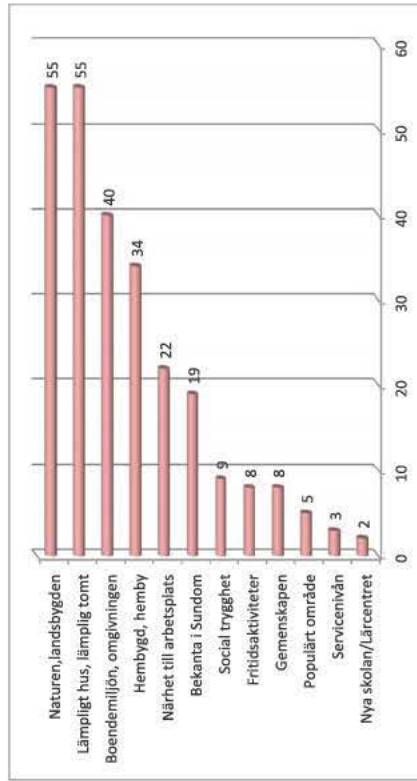
Inflyttade eller infödda?

Varifrån flyttat?

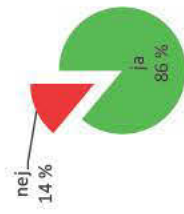

Huvudmotiv till val av Sundom som bostadsort (flera alternativ möjliga)

3

Känner ni er idag som Sundombor? (2011)

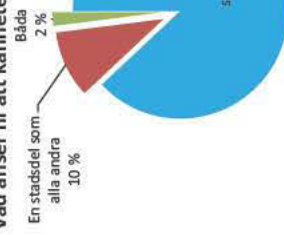

2003:

VARFÖR NTE?

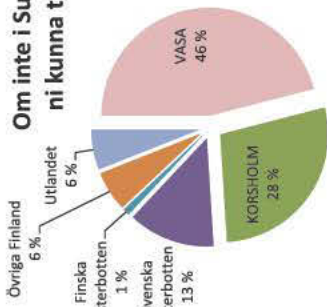
- "Grund"identiteten är så stark.
- Annan kulturell/social bakgrund.
- Barnen ja, vi vuxna både ja och nej.
- Bott för kort tid.
- Ei dominoiva identiteetti meilte
- Alka ei riittä tarpeeksi....
- Bara som inflyttad Sundombo
- Blir aldrig "äkta" Sundombo.
- Dialekten försvinner och gemenskapen likaså.
- Ej född här, inga släktingar, men trivs här.

Vad anser ni att kännetecknar Sundom i dag?

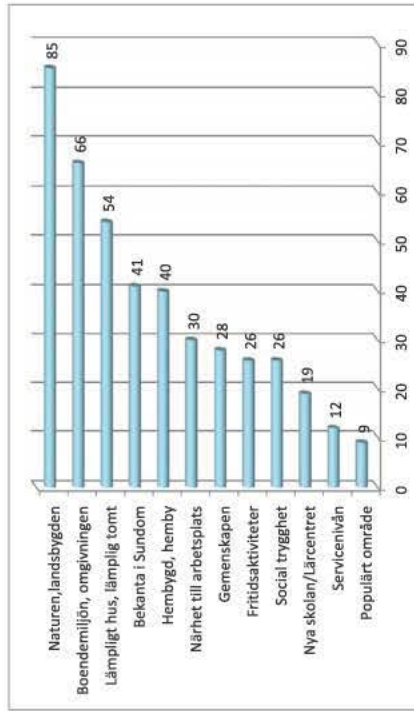

4

Om inte i Sundom, var skulle ni kunna tänka er att bo?

Vad uppskattar ni mest i Sundom? (flera alternativ möjliga)

Vad kunde göras för att öka trivseln och sammanhållningen i Sundom?

(öppna svar, några exempel, av många)

- För allas trivsel: cykelbanan och småvägar skulle rensas av hundägarna då hunden går sina behov!
- Avskaffa samfälligheten eller gör alla lika delaktiga i den. När demokrati med viss laglig beslutande rätt i byns angelägenheter.
- Fortsatt gemensam aktivitet kring nya projekt.
- Ett mera utpräglat centrum, t.ex. som i Solf. Nu är allt väldigt utspritt.
- Nåt café, utvidga stranden och dess möjligheter, en till affär.

5

Byggest, tillställningar för ungdomar osv. Men mycket görs redan nu.

Ljugarbänkar kunde sättas ut!

Mera kultur för all!

Satsa mera på simstranden på Kronvik.

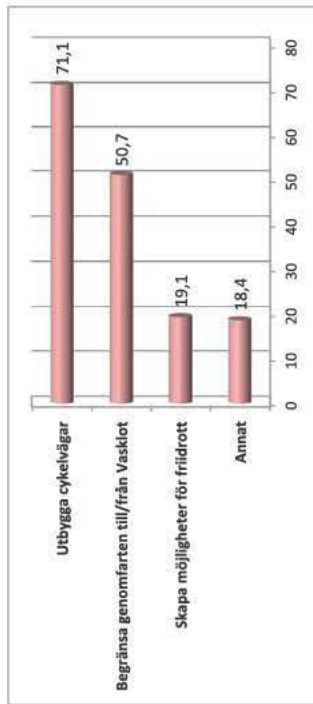
Kaikki on ihan hyvin!

Suomen kielen lisäntyminen, kielikylpyluokka suomenkielille.

Suomenkielen enempi käyttö esim kerho ym toiminnassa.

Mötesplatser av olika slag så att nyinflyttade lär känna Sundomborna

Sundombornas byasamverkan har under de senaste decennierna gett påtagliga resultat, såsom Lärocentret. Vilka gemensamma byafrågor kan ni framöver tänka er att aktivt jobba för? (Flera alternativ möjliga)

Annat, vad?

Aktivitet för ungdomar

Begränsa farten.

Begränsa inflyttningen

Bussilikenne viikonloppuisin

Hiihtomahdollisuuksia muualla kuin Öjbergetillä

Mera vindkraftverk

Omfartsväg västerom byn.

Parempi tie kylän läpi Söderfjärdeniin.

Pyörätie Kronvikvägen

Ravintola/pubi

Samverkan för avlopp

Stödja småbåtshamn.

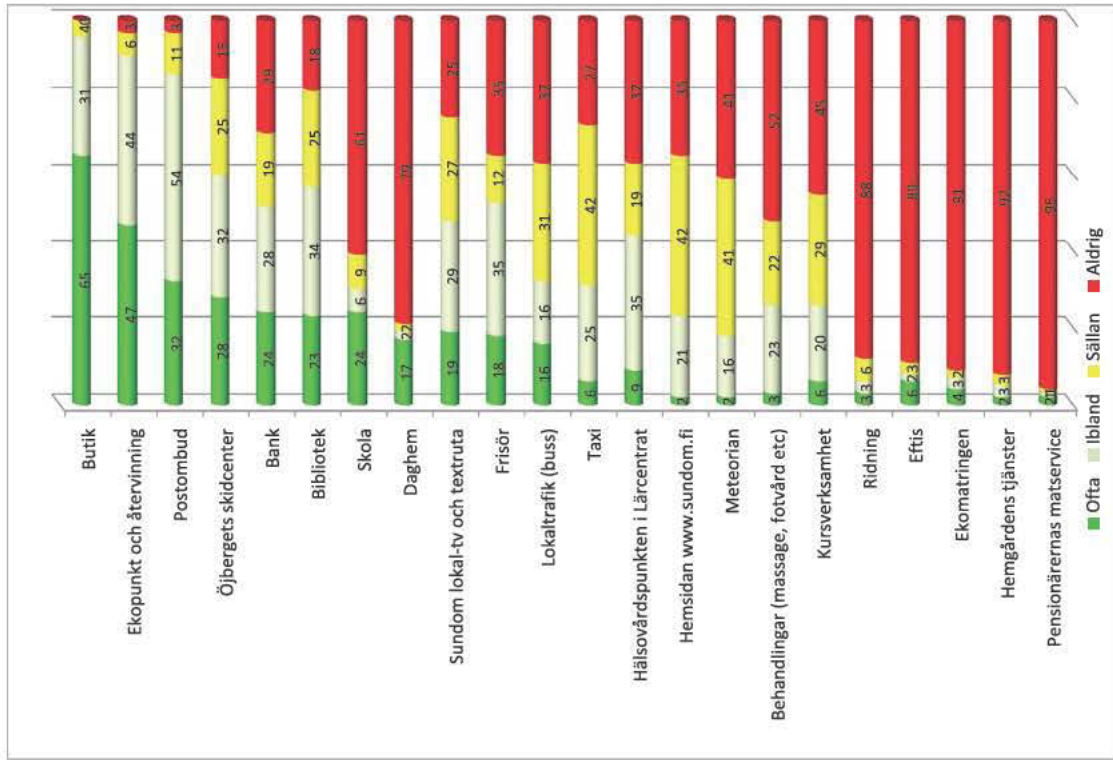
Suomenkielinen päiväkoti/koulu

Äldlings-/demenshem

Vilka aktiviteter eller serviceformer saknar ni i Sundom?

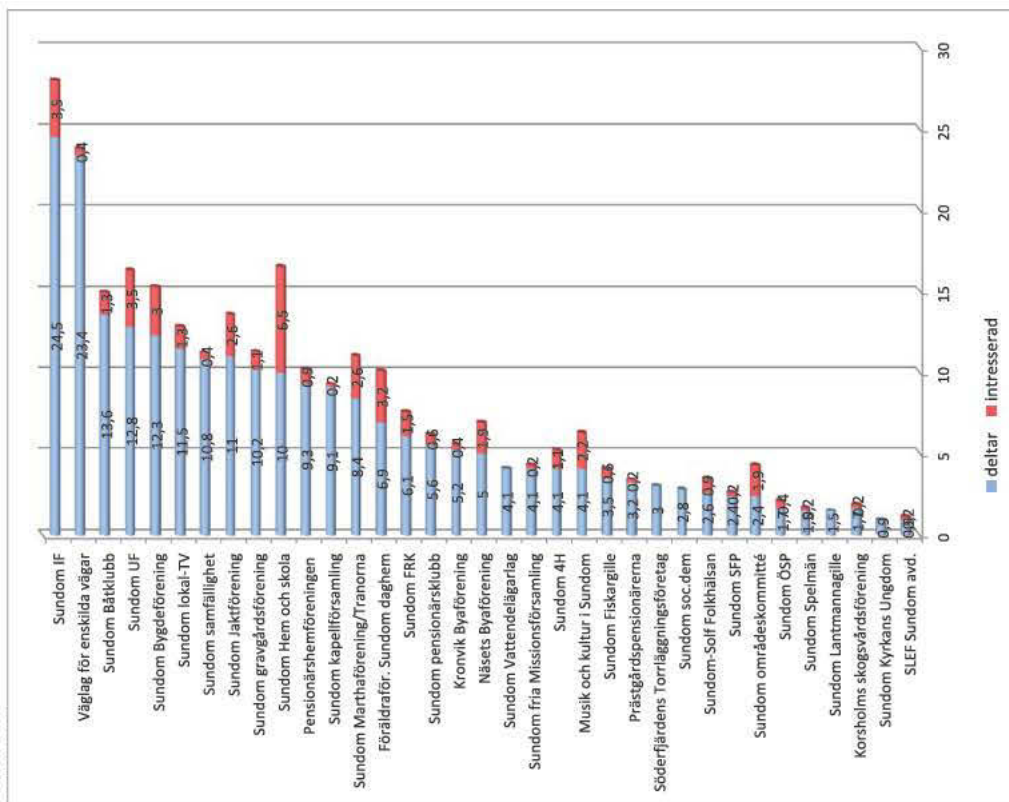
Bankautomat önskas spontant av hela 170 svarare (38 %). Men även flera butiker, en bar eller restaurang året om, fler hälsovårdstjänster och inte minst aktiviteter för unga saknas.

Vilka lokala serviceformer använder sig hushållet av?

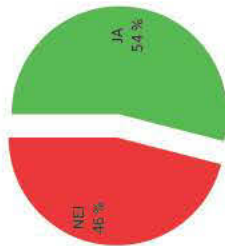

3. FÖRENINGSENGAGEMANG

I Sundom finns aktiva föreningar, sammanslutningar och många serviceformer. Vilken roll spelar dessa i ert hushåll? I vilka föreningar deltar ni/ kan ni arbeta för i framtiden?

Har språket någon betydelse för hushållets engagemang i lokal föreningsverksamhet?

ÖPPNA FINSKA SVAR, OM SPRÅKET HAR BETYDELSE

En osaa murrettai!

Haluamme osallistua äidinkielenläänne.

Kaikki täysin ruotsiksi, en ymmärrä.

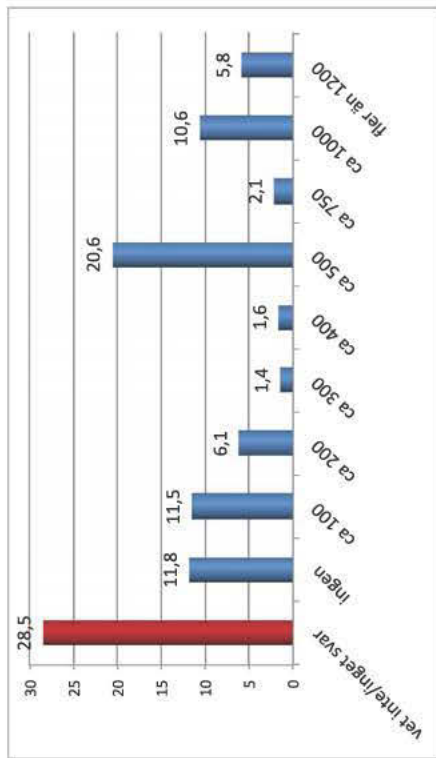
Lapset mukana, kielitaidosta huolimatta

Olemme suomenkielisiä – t osin ruotsin taito paranee koko ajan!

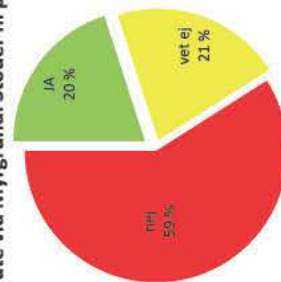
Pitäisi pystyä asioimaan myös suomeksi.

4. SUNDOM I FRAMTIDEN

I dag bor nära 2400 personer i Sundom. Hur många personer ytterligare anser ni ryms i byn utöver de 500 i det planerade småhusområdet vid stenbrottet i Myrgrundsskogen?

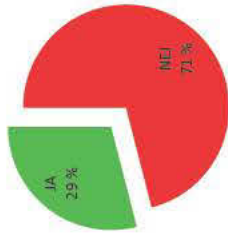

Vasa stad planerar ett höghusområde för ca 4000 personer ute vid Myrgrund. Stöder ni planerna?

10

Kan befolkningen i Sundom påverka stadens planering t.ex. gällande planeringen av byn?

"Storebror" bestämmer

Asumissuunnittelu

Att behålla landsbygdsstämningen

Att byn förblir by och inte blir stadsdel.

De jysnar ändå inte!

Hur tät får bebyggelsen bli?

Känns som om de inte tar ngn hänsyn.

Lisärakentaminen, liikennesuunnittelu

Lobbing, mygel i allt!

Markägarna bestämmer

Samma aktivitet som i Lärcentret skulle ge påverkan även i annan planering.

Tomternas storlek minst 2000 m².

Via områdeskommittén, annars ganska lite.

11

BILAGA 3

Sundom byenkät 2011

Sammandrag av enkätsvaren

Sundom uppfattas fortfarande som en särpräglad by, men man vill växa långsamt och vara delaktig i planeringen.

Sundom by har av tradition karaktäriserats av en god sammanhållning och samarbetsanda. Byborna har varit medvetna om Sundoms unika karaktär och en viss "Sundomanda" har uppstått.

Byn har emellertid ändrat karaktär, och som en stadsdel i Vasa har byn kraftigt vuxit genom inflyttning och blivit mer av tätort och sovstad, samtidigt som mycket av det genuina ännu finns kvar. Från att i praktiken varit enspråkigt svenskt är Sundom i dag ett tvåspråkigt närsamhälle.

I Sundom bor idag 2 374 personer. Av dem har 75,2 procent svenska som modersmål, 23,8 är finskspråkiga och 1 procent talar andra språk.

Hur upplever då dagens Sundombor, infödda och inflyttade, Sundom som boendemiljö? Finns det synpunkter på utvecklandet och planeringen av Sundom och vilka brister i serviceutbudet finns det?

Sundom bygdeförening har låtit alla hushåll ge sin syn på Sundom i dag och i morgon. Inför bygdeföreningens 50-års jubileum år 2003 gjordes en liknande enkät. Nu har man följt upp denna enkät, inte minst som underlag för uppdatering av byaplanen.

I årets enkät deltog 461 hushåll, representerande över 1 220 Sundombor, vilket betyder att över hälften av Sundomhushållen valde att svara på enkäten.

- Ett helt tillfredsställande och tillförlitligt underlag för att få en bild av dagens Sundom, summerar forskare Kjell Herberts, Åbo Akademi, som analyserat svaren. Enkäten kan även ses som ett demokratiskt redskap i medborgarsamhället. Vill man inte delta, blir ens röst inte hörd, framhåller Herberts.

Det tvåspråkiga frågeformuläret bestod av 18 frågor som fokuserade på Sundom som boendemiljö, på planeringen av Sundom, och detaljerade frågor om föreningsengagemang och vilka serviceformer man utnyttjar eller saknar i dagens Sundom.

Av den vuxna befolkningen i Sundom i dag är två av tre inflyttade, medan var tredje är infödd "Såandombö". De flesta inflyttade har kommit från andra delar av Vasa eller angränsande kommuner, som Korsholm och Malax, och skulle också bo där om man inte hade bosatt sig i Sundom.

Orsaken till att man flyttat just till Sundom är framförallt närheten till naturen och att man hittat lämpligt hus eller tomt. Att byn är ens hemby eller hembygd och att det är nära till arbetsplatsen är också viktiga faktorer.

Det är långt samma omständigheter man uppskattar mest i dagens Sundom, liksom även gemenskapen och den sociala tryggheten, medan servicenivån inte uppskattas av lika många.

Så många som 83 procent av svaren uppger att de känner sig som Sundombor i dag. Det är en hög siffra, med tanke på att många är relativt nyinflyttade och inte integrerade i det sociala livet i Sundom.

Långsam tillväxt föredras

Större delaktighet i planeringen efterlyses överlag. Låt byn växa långsamt är det budskap man för fram till stadens planerare och beslutsfattare. På en direkt fråga om hur många personer som ryms i byn utöver de 500 i det planerade småhusområdet vid stenbrottet i Myrgrundsskogen kom en mängd olika svar. Endast 18 procent anser dock att fler än 750 kan flytta in, medan en klar majoritet förespråkar en långsam tillväxt.

En klar majoritet, eller 59 procent, motsätter sig planerna på ett höghusområde för ca 4 000 personer ute vid Myrgrund, 20 procent stöder planerna och 21 procent kan inte ta ställning till frågan.

Hela 71 procent upplever att befolkningen i Sundom inte kan påverka stadens planering av byn, medan 29 procent är tillfreds med påverkningsmöjligheterna.

Men det inte bara stadens egen planering av Sundom som får kritik, många anser att Samfälligheten inte ger alla Sundombor samma rättigheter och möjligheter.

Bankautomat, restaurang, utökad kollektivtrafik och utökade möjligheter för fritidsaktiviteter är det man oftast efterlyser. Fler butiker, apotek, ökade hälsovårdstjänster, pensionärs- och hyresbostäder samt mera aktiviteter för finskspråkiga finns också på den långa önskelistan. En lista som bygdeföreningen har nytta av i den fortsatta planeringen av byn.

Föreningsliv med potential

I Sundom finns i dag ett 30-tal mer eller mindre aktiva föreningar. Flest aktiva medlemmar har idrottsföreningen, båtklubben och ungdomsföreningen. Men även bygdeföreningen, lokal-tv-föreningen, samfälligheten, jaktföreningen och hem- och skola, marthorna och de

religiösa föreningarna har många trogna medlemmar. Det förefaller dock klart att föreningslivet långt bärs upp av de infödda svenskspråkiga, medan inflyttare inte är lika välrepresenterade - ännu. Det finns nämligen en potential för nya medlemmar, eftersom så gott som alla uppräknade 36 föreningar har intresserade Sundombor, som inte är medlemmar, men gärna skulle engagera sig.

För Sundom bygdeförening, som verkar för att främja byns och Sundombornas intressen, är det viktigt att veta hur byns invånare ser på utvecklingen, speciellt då byn har vuxit så snabbt. Nu fortsätter arbetet för att dra upp riktlinjerna för det fortsatta utvecklingsarbetet i samråd med andra föreningar.

BILAGA 4

TILL SUNDOM BYAPLAN 2012

Förslag till plan för byadelarna
Näset, Kråknäset, Alnäset, Mjölknäset samt
Svartö och Södra stadsfjärden.

uppgjord av en planeringsgrupp
med representanter för nämnda byadelar

Tomas Sundholm, Kråknäset
Karl-Erik Sundin, Alnäset
Ragnvald Blomfeldt, Mjölknäset
Bjarne Blomfeldt, Mjölknäset
Bror Sundholm, Näset
Bo-Göran Jern, Näset
Michael Borg, Näset

Sundom 7.11.2011

Allmänt **Planer på ny hamnväg till Vasklot**

De planer som för närvarande finns för en ny hamnväg mellan Fladan och Vasklot, berör i högsta grad områdena Näset, Kråknäset, Alnäset, Bolåkersvägen, Mjölknäset samt Svartö. Undertecknade, som representerar nämnda områden, anser att det inte finns tillräckligt behov varken nu eller i framtiden för en ny hamnväg för tung trafik med följande motivering:

Vasklot hamn har redan idag en begränsad kapacitet på grund av en förhållandevis grund farled. Genom att blicka tillbaka i historien, kan man konstatera att hamnen inom en överskådlig framtid kommer att flyttas västerut. Detta innebär direkt minskade tunga transporter till och från hamnen då man kan utgå ifrån att även oljehamnen då kommer att flyttas. En ny uthamn skulle också innebära att passagerartrafiken flyttas och person- och godstrafiken till och från Vasklot minskar eller upphör helt.

Den tunga trafik till Vasklot som för närvarande finns, kan redan nu reduceras genom att vidta bl.a. nedan nämnda åtgärder:

• **Oljehamnen.** Flytta olje- och bränsletransporterna från Vasklot till godsterminalområdet vid Risö. Tack vare ypperliga förhållanden med tanke på avstånd, vattenområde och terrängförhållanden, skulle byggande av rörledningar (pipelines) för olja, bränsle och gas på botten av stadsfjärden och vidare ut till frakterminalen vid Risö vara relativt enkelt att genomföra. Detta skulle innebära att bränsletransporterna från Vask-

lot genom stadskärnan och genom Sundom nästan helt skulle försvinna. Byggande av pipelines till Risö skulle också vara en kostnadsbesparande lösning i förhållande till kostnaderna för en ny hamnväg.

• **Kraftverket.** I och med att kraftverket på Vasklot ändras från kol till biokraftverk, uppstår ett stort behov av råmaterialtransporter till kraftverket. Dessa transporter är antagligen, med nuvarande planering, tänkta att ordnas per landsväg bl.a. på den nya hamnvägen genom Sundom. Genom att effektivare utnyttja den befintliga järnvägen till Vasklot, kunde en depå för biobränsle anläggas exempelvis i närheten av Toby gamla stationsområde eller i närheten av järnvägen vid det nya logistik-centret i Runsor-Höstvesområdet, eftersom den tilltänkta biobränsledepån i Tölby också har mött på motstånd. Till Toby stationsområde finns redan idag förhållandevis goda vägförbindelser från flera olika håll och nya vägar kommer också att byggas till logistikcentret i Runsor. Här kunde större mängder biobränsle lastas på tågvagnar och per järnväg transporteras ut till Vasklot.

• **Virkestransporter.** Stora virkesmängder transporteras för närvarande genom Sundom och stadskärnan ut till Vasklot med stockbilar och lastas där på tågvagnar för att igen köras genom stadskärnan och vidare till mottagare i olika delar av landet. Här kunde, liksom biobränsledepån, en virkesdepå anläggas vid Toby stationsområde eller i Runsor - Höstvesområdet, där virket sedan lastas på tågvagnar för vidare transport per järnväg.

Om föreslagna åtgärder vidtas, skulle behovet av ny hamnväg vara så gott som obefintligt.

Näset , Kråknäset, Alnäset, Mjölknäset och Svartö

Förslag till bevarande, förbättring och utveckling av området kring Näset, Kråknäset, Alnäset, Mjölknäset och Svartö.

Näset Bevarande

Näset med närliggande strandområde har ett kulturhistoriskt värde som gammal fiskarby men också som f.d. handelsplats och hamnplats för gångna tiders passagerartrafik. De kvarvarande gamla båthusen är skyddade av museiverket, och mellan Näset och Svartö finns ett skyddat skeppsvrak som också undersökts av marinarkeloger. Området bör bevaras på ett sådant sätt som säkerställer en naturlig utveckling och är, med tanke på dess bebyggelse, läge, mark- och bottenbeskaffenhet, inte lämpligt för en eventuell ny hamnväg.

2008 gjordes en Byggplatsutredning för Näset (Toni Lustila). Precis som föreslagits i utredningen, bör tomternas storlek vid nybyggnation vara minst 2000 m².

Förbättring och utveckling

Strandområdet, som tillhör Sundom samfälligheter, kan med relativt enkla insatser göras till ett vackert och attraktivt område för rekreation, avkoppling och förströelse för byns befolkning, men också för turister och andra besökare. För området föreslås följande åtgärder:

- Området kring Näsbyggnaden borde uppröjas, fyllas och iordningställas.
- Båtbassängens omuddrade del borde muddras och en båtbrygga på västra insidan byggas. En del av bryggan kunde då också fungera som gästbrygga.
- På området kunde olika former av anläggningar och faciliteter finnas såsom:
 - väg- och hamnbelysning
 - parksoffor och blomsterarrangemang invid minnesstenen
 - gästbrygga
 - en "Böljan"-modell som kunde fungera som scen och lekplats
 - grillplats med tak, eldstad och bänkar
 - beachvolleyplan
 - lekparksutrustning
 - litet museum för fiske- handel- och trafik i något av de befintliga båthusen
 - avfallskärl och utedass på lämplig plats för turister och andra besökare
- Förutom ovanstående, kunde även något företag eller någon förening idka verksamhet på strandområdet såsom:

- kafé och grillstuga
- minigolfanläggning
- uthyrning av cyklar, roddbåtar, trampbåtar, fiskeutrustning o.d.
- snöskotersafari vintertid

• Det finns möjlighet till vackra vandringsleder / naturstigar både på östra och västra sidan om Näset. För att ge besökare och naturintresserade möjlighet att bekanta sig med områdets natur, kan vandringsleder med rastplatser och informations-tavlor anläggas i samråd med markägare.

Som exempel kunde en vandringsled gå från Näset via Väderskatan (villavägen) - över Ådrön - längs invallningen vid pumphuset ut till Svartö skeppsvarv, vidare till Kråknäset och över till Mjölknäset, till "plåtkärrskyrkan" - Villavägen - via Nelins villa - Björnviks"keldon" och tillbaka till Näset. Se bilaga 1.

• Någon form av turistbåt, typ "Mississippi"-flodbåt, mellan Vasa och Näset är ingen utopi utan är fullt möjligt att förverkliga om Södra stadsfjärdens vattennivå bibehålls eller höjs enligt det förslag till plan för stadsfjärden som planerings-gruppen föreslagit, se bilaga 2.

• Stadens avloppsnät bör utbyggas till samtliga ovan nämnda byaområden så att de hushåll som har behov av kommunalt avlopp har möjlighet att ansluta sig med kortast möjliga gårdsledning.

• Fibernätet bör utbyggas till samtliga ovan nämnda byaområden så att de hushåll som så önskar har möjlighet att ansluta sig.

Kråknäset, Alnäset, Mjölknäset (Bolåkersvägen)

• Då inflyttningen och nybyggnationen i Näset-området ökar och antalet familjer med barn och ungdomar växer, medför det ett allt större krav på trafiksäkerheten. Eftersom avståndet till byns lågstadium inte är tillräckligt för att skolbarn skall erhålla skolskjuts, är behovet av en gång- och cykelväg från Näset till Sundom-vägen av högsta prioritet.

• Om planen på en ny hamnväg genom Sundom trots allt verkställs, kommer som redan nämnts, Alnäset, Bolåkern och Mjölknäset att i allra högsta grad beröras. Följande bör beaktas ifall vägsträckningen förverkligas:

- Gång- och cykelvägen från Näset/Kråknäset/Alnäset bör ordnas med skild underfart i korsningen Näsavägen och hamnvägen
- En tillräckligt hög och bred underfart i korsningen Näsavägen och den tilltänkta hamnvägen. Tillräckligt i sammanhanget betyder att också

paketbilar, traktorer med redskap osv. kan passera under hamnvägen. Alternativet är en rondell.

- En utbyggnad av vägbelysningen från Kråknäset och Alnäset mot Hindersholmen
- För att undvika problem med snöskotertrafik på vägar och privata mark- och tomtområden, borde en officiell snöskoterled i samråd med markägare ordnas från stadsfjärden till Öjberget och in mot Sundom centrum.

Svartö

På Svartö finns lämningar av ett skeppsvarv från 1700-talet. Området borde snarast undersökas och kartläggas av museiverket. Någon form av minnesmärke och informationstavla borde också installeras där.

På Svartö finns också en gravplats där en eller flera stupade ryska soldater begravts. Här kunde de begravda hedras med en minnestavla.

Svartö har således ett kulturhistoriskt värde och område lämpar sig inte för en eventuell hamnväg.

Södra stadsfjärden (Sundomfjärden)

På grund av landhöjning och gödningsämnen som strömmar ut i fjärden, kommer stadsfjärden inom överskådlig framtid att grundas upp och småningom växa igen om inga åtgärder vidtas. Som redan konstaterats i gjorda utredningar, är en muddring av stadsfjärden orealistisk med tanke på fjärdens storlek men också i förhållandet mellan kostnader och nytta.

Som alternativ för bevarande av Södra stadsfjärden föreslås följande åtgärder:

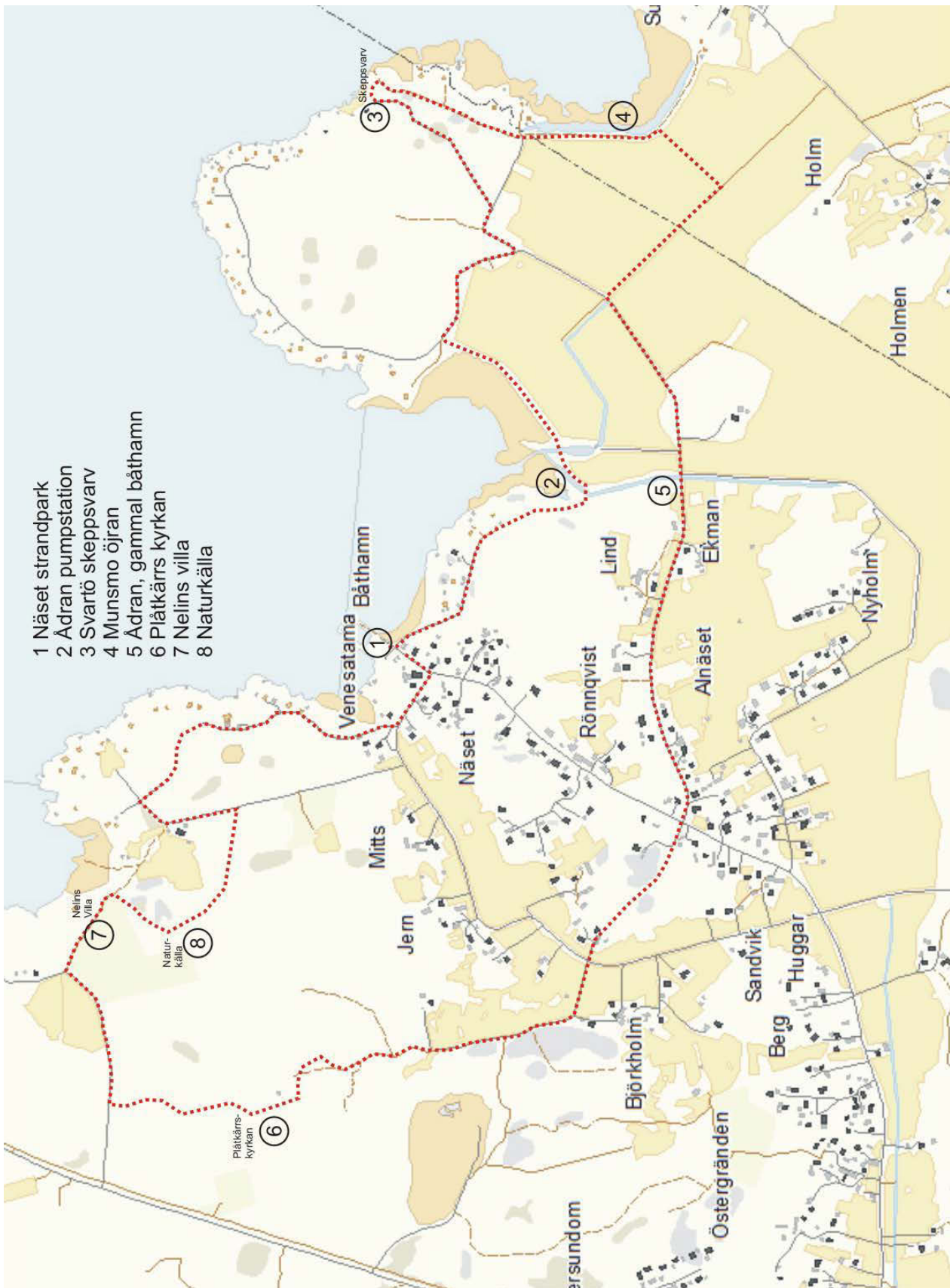
Södra stadsfjärden görs till en nivåreglerad sötvatteninsjö. Detta kan förverkligas på följande sätt:

- I stadsfjärdens östra del, mellan Sunnanvik och Munsmo, se bilaga 2, kan en vall byggas och förses med en eller flera biologiska och/eller kemiska reningsverk för rening och pH-reglering av vattnet från tillströmmande åar och vattenflöden. Vallarna kan samtidigt byggas med gång- och cykelled för rekreation.
- Mellan Skraddargrund och "Örnen"-statyn byggs en vall. Båtbassängerna vid Länsfängelset och fiskstranden har på detta sätt fortsättningsvis förbindelse ut till havet och kan användas för mindre båtar som kan passera under Vasklotbron.
- En ny båtbassäng byggs vid Myrgrund på havssidan för de större båtar som inte längre kan ta sig från Näset och båtbassängerna vid Länsfängelset, Kronomagasinets och fiskstranden.
- En nivåregleringsdamm byggs vid Myrgrundsbrons öppning.

Ovannämnda förslag kunde förverkligas i etapper under en längre tidsperiod, ca 10 - 50 år och nivåregleringsdammen kan förverkligas i det skede då fjärdens vattendjup och växtlighet anses vara till förfång för den allmänna nyttan. Vattennivån kan i detta skede höjas med 0,5-1 m.

På detta sätt kan Södra stadsfjärden bevaras för lång tid framöver som en vacker insjö för fiske- och rekreation med båtbassänger för småbåtar vid Näset, Munsmo, Sunnanvik och Kronomagasinets.

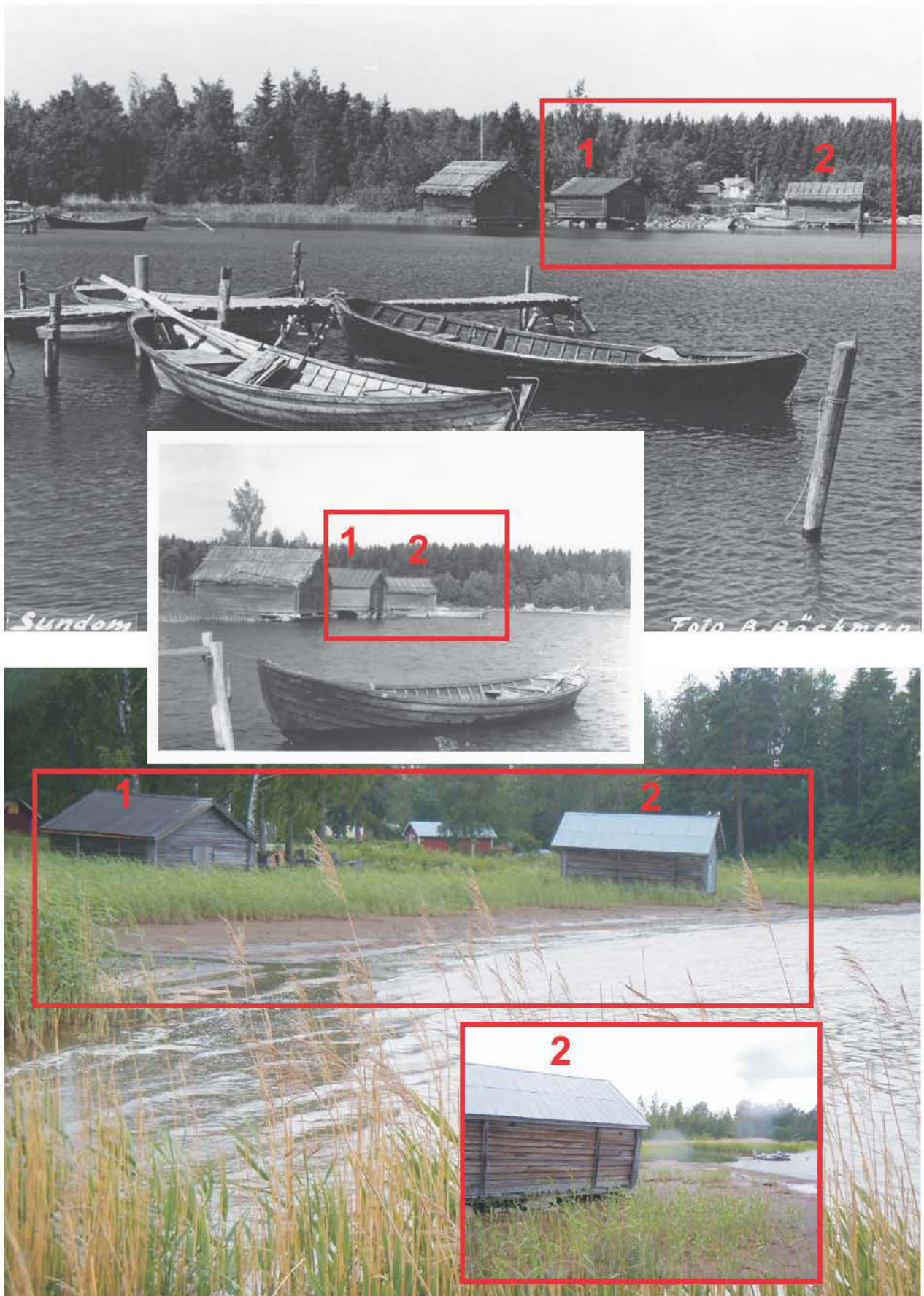
Bilaga 1.

Bilaga 2.

1. Invallning Sunnanvik-Munsmo med reningsverk och väg för lätttrafik
2. Nytt utlopp för G:la Vasa kanal innanför invallning
3. Invallning Skräddargrund-“Ömen”-statyn. Småbåtshamn för båtar som ryms under Vasklotbron.
4. Ny båtbasäng som ersätter Näset, Munsmo, Sunnanvik och fångelsebassängerna
5. Damms för reglering av vattennivån i stadsfjärden

Båthus vid Näset - illustrerar landhöjningen under ett halvsekel. Svartvita bilder från slutet av 1950-talet och färgbilder från år 2011. Fotomontage Matts Andersén.

**Flygbild över Sundom från år 1972 . © Vasa stad. Digital zombar version av bilden finns på stadens webbsidor: www.vaasa.fi > Kartor
Ilmakuva Sundomista vuodelta 1972. © Vaasan kaupunki. Kuvan digitaalinen versio löytyy kaupungin verkkosivuilta: www.vaasa.fi - Kartat**

På intilliggande sida: Flygbild över Sundom från juni 2011. © Vasa stad. Digital zombar version av bilden finns på stadens webbsidor: www.vaasa.fi > Kartor
Viereisellä sivulla: Ilmakuva Sundomista kesäkuulta 2011. © Vaasan kaupunki. Kuvan digitaalinen versio löytyy kaupungin verkkosivuilta: www.vaasa.fi - Kartat

Sundom byaplan 2012 beskriver nuläget i byn och presenterar framtidsscenarier för Sundom fram till år 2020. Planen kan ses som riktgivande för bysamhällets planering och utveckling under de närmaste åren.

Idéer, uppslag och konkreta förslag i planen får fritt användas, utvecklas och förverkligas av aktörer i Sundom, Vasa stad och regionen. Uppföljning av förslagens förverkligande är tänkt att ske vid årliga byamöten.

Sundomin kyläsuunnitelma 2012 kuvaa kylän nykytilannetta, ja siinä esitellään Sundomin tulevaisuuden näkymiä aina vuoteen 2020 asti. Suunnitelmaa voidaan pitää suuntaa-antavana dokumenttina kyläyhteisön lähivuosien suunnittelu- ja kehitystyössä.

Kaikki Sundomia, Vaasan kaupunkia tai lähialuetta edustavat tahot saavat vapaasti hyödyntää, kehittää ja toteuttaa suunnitelmassa esitetyjä ideoita, ajatuksia ja konkreettisia ehdotuksia. Suunnitelmassa esitettyjen konkreettisten ehdotusten toteutumista on tarkoitus seurata vuosittain pidettävissä kyläkokouksissa.

